

Stručná gramatika ugaritčiny

István Karasszon

Komárno 2021

Szerző – Autor
prof. ThDR. Karasszon István, PhD.

Lektorálták – Recenzenti
prof. ThDr. Kocsev Miklós, PhD.
Dr.Habil. Bernhard Kaiser, D.Th.

Kiadó – Vydavateľ:
Selye János Egyetem, Református Teológiai Kar
Univerzita J.Selyeho, Reformovaná teologická fakulta Komárno
2021
1. kiadás 1. vydanie

Grafikai előkészítés – Grafická príprava
prof. ThDr. Karasszon István, PhD.

Fordítás – Preklad
prof. ThDr. Bándy Juraj

Nyomtatás – Tlač:
Grafis Media s.r.o. Dunaszerdahely
Grafis Media s.r.o. – Dunajská Streda

ISBN: 978-80-8122-384-6
EAN: 9788081223846

Táto publikácia vznikla v rámci riešenia projektu KEGA
(Kultúrna a edukačná grantová agentúra) Ministerstva školstva,
vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky – č. projektu:
003UJS-4/2018 s názvom: Sprievodca ugaritským jazykom a
literatúrou.

Vedúci projektu: Mgr. Lévai Attila, PhD.
Členovia riešiteľského tímu: prof. ThDr. Karasszon István, PhD.,
† doc. PhDr. Molnár János, eo. prof., ThDr. Somogyi Alfréd,
PhD., ThDr. Szénási Lilla, PhD.

*Pamiatke
profesora Jánosa Molnára*

PREDSLOV

Táto stručná gramatika má slúžiť na ten cieľ, aby poslucháči teologických fakúlt – ktorí si chcú prehĺbiť svoje znalosti zo Starej zmluvy – dokázali čítať dokumenty jedného príbuzného jazyka a príbuznej kultúry, a aby porozumeli dejinám levantských náboženstiev v 2. tisícročí pred Kr. Vo vytýčení cieľov sa táto gramatika značne podobá na Krátku gramatiku biblickej aramejčiny, ktorú vydal Dezső Karasszon (Budapešť, 1985), a ktorá okrem oboznamovaniu sa s biblickými textami pripravuje čitateľa aj na čítanie iných aramejských dokumentov. Z určenia cieľa vyplýva, že sa u čitateľa predpokladá, že ugaritčina nie je prvým semitským jazykom, ktorý si chce osvojiť.. Počítame predovšetkým so znalosťou hebrejčiny, ale ak týmto jazykom je arabčina alebo akkadčina, azda bude mať čitateľ ľahšiu úlohu. Pritom všetkom sme dbali aj o to, aby aj tí, ktorí sa ešte neoboznámili s osobitosťami semitských jazykov, mohli s úžitkom používať našu učebnicu.

Vo výskume ugaritského jazyka je ešte mnoho otvorených otázok, ale medzinárodná odborná literatúra núka široký výber. Prirodzene sme použili významnejšie vedecké gramatiky a čerpali sme z ich materiálu: pozri W. G. E. Watson/N. Wyatt (eds.), *Handbook of Ugaritic Studies*, Leiden/Boston/Köln: Brill, 1999; P. Bordreuil/D. Pardee, *A Manual of Ugaritic*, Winona Lake: Eisenbrauns, 2009; D. Sivan, *A Grammar of the Ugaritic Language*, Leiden/Boston/Köln: Brill, 2001; J. Tropper, *Ugaritische Grammatik*, Münster: Ugarit-Verlag, 2000. Taktiež sme sa

opierali o dvojdielny slovník G. del Olma a J. Sanmartína: *A Dictionary of the Ugaritic Language in the Alphabetic Tradition*, Leiden/Boston: Brill, 2003–2004. Aj to je prirodzené, že sme mali na stole dielo, ktoré sa už pokladá za klasické: C. H. Gordon, *Ugaritic Textbook. Grammar, Texts in Transliteration, Cuneiform Selections, Glossary, Indices*, Roma: Pontificium Institutum Biblicum, 1965.

Súčasne treba poznamenať, že tieto diela predstavujú vrcholné výkony semitskej jazykovedy a pre začiatočníka by znamenala práca s nimi ťažkú úlohu. Preto sa radšej pridriavame metodických pokynov J. C. de Moora ako aj kratšej gramatiky J. Troppera: *Ugaritisch. Kurzgefasste Grammatik mit Übungstexten und Glossar*, Münster: Ugarit-Verlag, 2002.

Zvlášť treba vyzdvihnúť, že v didaktike týchto dvoch vynikajúcich vedcov sú veľmi vhodne vybrané vetné príklady, ktoré sme aj my použili, pozri J. C. de Moor, *An Anthology of Religious Texts from Ugarit*, Leiden/New York/København/Köln: E. J. Brill, 1987.

Reformovaná teologická fakulta Univerzity Jánosa Selyeho nám umožnila, aby sme metodickú časť našej učebnice v minulých rokoch vyskúšali v praxi a našli spôsob, ako ju použiť vo vysokoškolskom vzdelávaní. Projekt č. 003UJS-4/2018 Ministerstva školstva Slovenskej republiky podporil túto prácu a početní pedagógovia a vedeckí pracovníci univerzity sa podieľali na vypracovaní tejto úlohy. Spomedzi nich chcem vyzdvihnúť pomoc pána dekana doc. Dr. Attilu Lévaiho ako aj spoluprácu môjho lektora a stáleho podporovateľa doc. Dr. Jánosa Molnára.

Ďakujem prof. Dr. Jurajovi Bándymu za vysokokvalitný odborný preklad.

Vyjadrujem želanie, aby táto gramatika bola nápomocná poslucháčom v tom, aby zakúsili príjemnú chuť semitskej jazykovedy a prostredníctvom nej aj k lepšiemu porozumeniu Hebrejskej Biblie. Božie požehnanie nech spočívne na čitateľoch tohto diela!

Budapešť / Komárno, máj 2020

SKRATKY

abs.	absolutus
acc.	accusativus (akuzatív)
act.	activum
c.	communis (spoločný)
cstr.	constructus
du.	dualis (dvojné číslo)
f.	femininum (ženský rod)
gen.	genitivus (genitív)
imperf.	imperfectum
inf.	infinitivus
m.	masculinum (mužský rod)
nom.	nominativus (nom.)
part.	participium
pass.	passivum
perf.	perfectum
pl.	pluralis (množné číslo)
sg.	singularis (jednotné číslo)
st.	status (stav)

UGARITSKÝ JAZYK A JEHO ZARADENIE

Ugaritský jazyk, ktorý bol objavený v roku 1937, bol jazykom mestského štátu Rás Šamrá v 2. tisícročí pred Kr. Po zániku mesta zanikol aj jeho jazyk, takže ho možno rekonštruovať len na základe textov, ktoré sa našli pri vykopávkach. Hoci Ugarit bol obchodníckym mestom, jeho jazyk však patrí bez diskusie k rodine semitských jazykov. V rámci nej je však ťažké určiť jeho miesto. Hoci izoglosy jednoznačne poukazujú na to, že bol blízky k susedným jazykom, teda k hebrejčine, feničtine a v menšej miere k aramejčine, rozdielnosti však zreteľne poukazujú na to, že nejde o dialekt, ale o samostatný jazyk¹

Tento jazyk má zvláštnosti takého druhu, ktoré prezrádzajú skôr východosemitský vplyv (akkadčina), ale sú aj také, ktoré sú skôr príznačné pre juhosemitské jazyky (južná arabčina). (Na doloženie prvého tvrdenia je najlepším príkladom tvorba kauzatívneho slovesného kmeňa predponou š. Druhé tvrdenie možno doložiť prítomnosťou hlások *d* a *t* alebo *g*).

¹ Sivan uvádza okrem iného absenciu určitého člena, existenciu troch pádových koncoviek, absenciu vzťažného zámena *ʾašer*, resp. prítomnosť protosemitských samohlások medzi takými vlastnosťami, ktoré dokazujú samostatnosť ugaritského jazyka, - Poznamenajme však, že rozlišovanie medzi samostatným jazykom a dialektom je formálne: ak jeden dialekt vytvorí samostatnú literatúru, potom hovoríme o jazyku. V opačnom prípade hovoríme o dialekte. Je nesporné, že v ugaritskom jazyku bola vytvorená literatúra.

Zaradenie ugaritčiny je značne sťažené tým, že jazykové pamiatky kanaánskeho jazyka (kanaánske dialekty) sú veľmi skromné, takže nevieme posúdiť, či ugaritčina je typickým príkladom kanaánskeho jazyka v 2. tisícročí pred Kr., alebo predstavuje jeho špeciálnu vetvu. Zaradenie jazyka je ťažké aj preto, lebo (ako hovorí Bordreuil/Pardee), ugaritský jazyk je „one-period language”, lebo dokumenty, ktoré sa nám zachovali, pokrývajú približne jedno storočie, hoci predpokladajú dlhší jazykový vývin. Obyčajne zvykneme ugaritčinu zaraďovať medzi severozápadné semitské jazyky, čo je však skôr zemepisný než lingvistický prístup.²

² E. Lipiński, *Semitic Languages. Outline of a Comparative Grammar*, *Orientalia Lovaniensia Analecta* 80, Leuven: Peeters/Departement Oosterse Studies, 1997 rieši túto otázku tak, že oddeľuje severosemitské jazyky (tak aj ugaritčinu) od západosemitských. Prirodzene zaraďuje do tejto kategórie kanaánčinu, aramejčinu, predislamskú a klasickú arabčinu. Zrejme aj toto je jeden spôsob klasifikácie, ktorá má klady i zápory! V porovnaní s Asýriou sa nachádza Ugarit sotva na severe a jeho blízkosť napr. ku klasickej hebrejčine nedáva dôvod na takéto oddeľovanie.

HLÁSKOSLOVIE (FONOLÓGIA)

1) Ugaritské písmo

Rozlúštenie ugaritského písma bolo uľahčené tým, že texty, ktoré boli nájdené v r. 1937, obsahovali síce klinopisné znaky, ale sa javili oveľa jednoduchšími od akádskych znakov a pozostávali len z 30 znakov. Z toho bolo hneď zrejmé, že ide o hláskové a nie o slabičné písmo. Aj to bolo hneď nápadné, že tieto znaky nepochádzajú z obrázkového písma, ale vznikli ako výsledok vedeckej písárskej práce. Predstavujú až do dnešného dňa výnimku v dejinách písania: iné klinopisné hláskové písmo nepoznáme! Predpokladalo sa – a to sa neskôr potvrdilo –, že ugaritské písmo podobne ako západosemitské písma, zapisujú len spoluhlásky, takže výslovnosť ostáva hypotetická. Ani my nebudeme v ďalších častiach značiť samohlásky, iba v prípade gramatických vzorov. Predpokladaná výslovnosť sa môže opierať o dvojce. Prvým oporným bodom je porovnávacia semitská jazykoveda (známe slovo z príbuzných jazykov mohlo znieť podobne). Druhým oporným bodom je to, že aj samotné spoluhláskové písmo dáva pomôcky. Napr. hlásku *'alef* na začiatku slabiky možno vysloviť len so samohláskou. V tomto prípade ugaritčina značí aj samohlásku. Samohlásky *'a* *'i* a *'u* (kvôli jednoduchosti ich budeme písať len *a*, *i* a *u*) nám v určitých prípadoch pomáhajú rekonštruovať výslovnosť, čo potom možno analogicky použiť aj na iných miestach. Toto všetko však nemení na skutočnosti, že výslovnosť je len hypotetická.

V každom prípade je to zaujímavý dejinný úkaz, že hláskové písmo, ktoré sa vyvinulo z obrázkového písma, časove nie je vzdialené od ugaritského písma. Na Sinajskom polostrove bolo nájdené primitívne hláskové písmo zo 17. stor. pred Kr., ktoré sa neskôr rozšírilo aj v Palestíne.³ Hoci spôsob písania spoluhlások (a vo veľkej miere aj ich totožnosť) predstavuje toto písmo ako príbuzné s ugaritským, avšak znaky pochádzajúce z klinového písma vykazujú skôr východosemitský vplyv. Táto skutočnosť poukazuje aj na to, že poloha ugaritského jazyka bola medzi východosemitskými a západosemitskými jazykmi.

Samotná abeceda pozostáva z nasledujúcich tridsiatich znakov.⁴

	a	alpa
	í ⁵	?
	u ⁶	?
	b	běta

³ V nasledujúcich statiach môže byť nápadné, že ugaritskí pisári dali jednotlivým písmenám vo svojich šlabikároch podobné názvy, aké majú hebrejské písmená. Tieto názvy sú však názvami štylizovaného obrázkového písma: *'alef* = hlava (vola), *bět* = dom, *gimel* = ťava, atď. Ak je tomu tak, potom máme dôvod predpokladať, že piktogramy boli známe v Ugarite prinajmenšom v druhej polovici 2. tisícročia pred Kr. Dejinami semitského písma sa v tomto krátkom úvode nemôžeme zaoberať, môžeme len odkázať na dielo J. Naveh: *The Early History of the Alphabet*, Jerusalem: Magnes Press, 1997.

⁴ Ugaritské abecedáre – šlabikáre pozri v Bordreuil/Pardee, s. 284–285.

⁵ Vyskytujú sa nie tri, ale aj štyri vodorovné klinopisné znaky.

⁶ Vyskytujú sa nie tri, ale aj štyri vodorovné klinopisné znaky.

┆	g	gamla
≡	d ⁷	delta
↻	ḍ ⁸	?
≡	h ⁹	hō
↻	w	wō
┆	z	zēnta
✱	ḥ ¹⁰	ḥōta
↻	ḥ ¹¹	ḥarma
✱	ṭ ¹²	ṭēta
✱	ṣ ¹³	?
≡	y ¹⁴	?
↻	k ¹⁵	?
≡	l ¹⁶	?
↻	m	?
↻	n ¹⁷	?
↻	s ¹⁸	?

⁷ Počet klinopisných znakov môže byť aj vo vodorovnom aj vo zvislom smere štyri.

⁸ Tento klinopisný znak sa môže v priestore otáčať vo viacerých smeroch.

⁹ Vyskytuje sa aj so štyrmi klinopisnými znakmi.

¹⁰ Tento znak sa objavuje aj tak, že klinopisné znaky sa nedotýkajú.

¹¹ Vyskytuje sa so štyrmi, ba až piatimi klinopisnými znakmi.

¹² Tento klinopisný znak sa môže otočiť v priestore.

¹³ Tento klinopisný znak sa môže otočiť v priestore.

¹⁴ Objavuje sa s dvomi, ale sa so štyrmi klinopisnými znakmi.

¹⁵ Klinopisné znaky sa tu môžu aj splynúť.

¹⁶ Vyskytuje sa aj so štyrmi klinopisnými znakmi, štvrtý znak sa môže vychýliť.

¹⁷ Vyskytuje sa aj so štyrmi, ba až piatimi klinopisnými znakmi.

	š ¹⁹	?
	ʿ ²⁰	?
	ḡ ²¹	?
	p	pū
	ṣ	ṣadē
	q	qōpa
	r ²²	ra'š
	š ²³	?
	t	tō
	t ²⁴	tanna

2) Hláskoslovné poznámky

Názvy písmen sa vždy nezachovali, takže zoznam názvov nie je úplný. Napriek tomu vidíme v ugaritských názvoch písmen mnohé podobnosti s hebrejskými názvami. To je však vyslovene zaujímavé, že sa zachovali aj pamiatky akkádskoho jazyka, lebo Ugarit bol obchodným mestom so stálou tranzitnou dopravou. Preto bol aj pokus o identifikáciu písmen ugaritskej abecedy so slabičným písmom, aj keď tento zoznam zhodnosti sa nám v celistvosti nezachoval.

¹⁸ Vyskytuje sa aj v inej forme; v tom prípade bude prostredný znak výrazný, ktorý je doplnený dvomi menšími znakmi.

¹⁹ Počet bočných znakov môže byť aj štyri, ba až päť.

²⁰ Tento klinopisný znak sa môže v priestore otáčať rôznymi smermi.

²¹ Písmeno, ktoré je prítomné vo viacerých štylizáciách.

²² Počet menších klinopisných znakov môže byť aj tri.

²³ Klinopisné znaky sa môžu dotýkať aj v strede.

²⁴ Písmenový znak, ktorý sa nachádza vo viacerých štylizáciách.

a	A
i	I
u	U
b	BE
g	GA
d	DI/E
<u>d</u>	?
h	Ú
w	W(U)
z	ZI
h	KU
h	HA
t	TÉ
z	?
k	?
l	?
m	?
n	?
s	?
ś	ZU
‘	?
ġ	HA
p	PU
š	ZA
q	QU
r	RA
š	?
t	TU
<u>t</u>	ŠA

Príliš ďalekosiahle predpoklady nemôžeme vyvodit' z tohto zoznamu, ale je isté, že ugaritskí pisári mali jasno v hláskoslovných zmenách v semitských jazykoch. Či ich zladenie bolo všade správne, nemožno tvrdit', ale na niektorých miestach možno pomocou toho vysvetlit' javy, ktoré sa nám javia v písme ako nepresnosti (napríklad medzi znakmi *ḏ* a *d* alebo v prípade znakov *ḡ* a *ḥ*).

Na základe klasického hláskoslovného zarad'ovania môžeme upresnit' výslovnosť hlások nasledovne:

Bilabiálne: b a p.

Dentálne (zubnice): d, t a ṭ

Interdentálne: ṭ, ḏ a ḏ

Sykavky: s, ś, š a ṣ

Palatálne: k, g a q

Velárine: ḫ a ḡ

Pharingálne: ḥ a ʿ

Laringálne: h a ʾ

Podľa iného klasického zaradenia:

Znelé: b, d, ḏ, z, g, ḡ, ʿ a ʾ

Neznelé: p, t, ṭ, s, ś, š, k, h, ḫ a ḥ

Emphatické (zvučné): ṭ, z, ṣ a q

Ako každé písmo, tak aj ugaritské dokáže len čiastočne vyjadrit' zvuky. Niektoré hláskoslovné zmeny si môžeme všimnúť v prípade niektorých hlások.

Znak *'alef* bez samohlásky viackrát splynie sa nasledujúcou spoluhláskou a vytvára zdvojenie: *'t < tt*.

Hláska *b* často stráca svoju znelosť a mení sa na *p*.

Hláska *d* asimiluje sa nasledujúcou hláskou *t*, a vytvorí sa zdvojenie: *yldt < ylt*.

Hlásoka *h* je slabou; často môže vypadnúť, ako to vidno na príklade *yhlk < ylk*.

Hlásoka *w* na začiatku slova sa takmer vždy mení na *y* (na rozdiel od juhoarabských semitských jazykov, kde *w* ostáva).

Hlásoka *m* sa spodobuje s hlásokou *b*: *bmqr < bbqr*.

Hlásoka *n*, ak nemá samohlásku, obyčajne splynie s nasledujúcou spoluhláskou.

Hlásoky *s* a *ś* (v hebrejčine *sīn* a *śāmek*) sú väčšinou prítomné zmiešane. Máme viac slov, ktoré sú písané oboma znakmi, z čoho môžeme usudzovať, že tieto znaky zneli rovnako (príklad: *ksu = kśu*, stolička, trón).²⁵

Hlásoka *š* (najmä pri tvorbe slovesného kmeňa) sa spodobuje s nasledujúcou hlásokou *t*: *yšt̄b < ytt̄b*.

V prípade samohlások je neistota ešte väčšia, lebo sú označované len výnimočne. Viaceré otázky ostávajú ešte otvorené, lebo samohláskové zmeny sa týkajú výslovnosti. V tejto krátkej gramatike sa nebudeme zaoberať podrobnosťami. V nasledujúcich otázkach však vládne relatívna zhoda medzi bádateľmi:

Diftongy (dvojhlásoky) vyslovuje ugaritčina stiahnuto: *aw < ā*; *ay < ē*; *iy < ī*; *uw < ū*.

Triftongy (trojhlásoky) sa však nesťahujú vždy, napr. koncovka *uwā* zostáva. Naproti tomu koncovku *uwī* vyslovovali ako *ū*.

²⁵ Sme zvyknutí na to, že dve hlásoky (prinajmenšom v písme) prísne rozlišujeme, avšak sú aj výnimky. Po hebrejsky „byť rozumným“ je *skl*, avšak „počínať si nerozumne“ je *škl*. Práve v knihe Kazateľ sú tieto korene pomiešané (1, 17).

Je otázne, do akej miery možno hovoriť o prispôbovaní sa samohlások (vokálna harmónia), lebo toto nie je semitská zvláštnosť. Môže ísť o chetitský vplyv? V každom prípade je nápadné, že hebrejské *'abbīr* je po ugaritsky *ibr* (vyslovovalo sa zrejme ako *ibbīr*).

Ugaritčina nepoužíva spoluhlásky na označovanie samohlások. *Mater lectionis*, ako to poznáme z hebrejčiny, je v ugaritčine neznáme. V prípade niektorých koncových polospoluhlások možno však predpokladať, že označujú dlhé samohlásky, napríklad v prípade hlásky *y*. Príklad: *ily ugrt* = „bohovia Ugaritu“. Azda by mohla byť výslovnosť *ilī*. Je však otázne, či aj v prípade predložiek (*b*, *k*, *l*) je výslovnosť sufixu prvej osoby *bī*, *kī*, *lī*, prípadne *bija*, *kija*, *lija*. Toto však neovplyvní porozumenie textu.

Podobne je sporným znenie hlásky *'alef* v strede slova. Niektorí bádatelia predpokladajú, že *'alef* nezávisle od *k* nej patriacej samohlásky sa vyslovoval vždy ako dlhé *ā*. Ako príklad možno uviesť slovo *riš* = „hlava“ (hebrejsky: *rōš*; arabsky: *rās*). Azda máme do činenia so stiahnutým tvarom **ra'ašu*, a preto je výslovnosť *rāšu*. Súčasne však v aramejčine máme tvar *rēš*, ktorý robí pravdepodobným výslovnosť *rīšu*.

Zmeny hlások si musíme všímať podľa zásad porovnávacej jazykovedy. V prípade samohlások znamená prirodzene problém, že samotnú výslovnosť nepočujeme, iba predpokladáme, ako sa to vyslovovalo v Ugarite. Na základe písma sa zdá, že hlásky *a*, *i* a *u*, ktoré sú charakteristické pre arabčinu, zostali aj v ugaritčine. Dlhé *u* a *a* sa neprehlbujú do hlásky *ó* (ako v hebrejčine) a nenastal ani prechod do samohlások *i* a *é*.

V prípade spoluhlások je situácia zložitejšia. Môžeme predpokladať, že došlo k zmenám hlások, ale tieto vieme rekonštruovať len čiastočne, lebo nemáme k dispozícii celý jazyk, ale len jeho segment. Napriek tomu si v ňom možno všimnúť obvyklé zmeny podobne ako aj v európskych jazykoch (napríklad v názve Praha sa východoslovanské *g* mení v západoslovanských jazykoch na *h*; alebo nemecká hláska *z* znie v angličtine často ako *t*: Zehe < Toe) Napriek tomu je cieľuprimierané hovoriť o častých prípadoch a nie o pravidlách. Ak porovnáваме ugaritčinu s hebrejštinou, budú nápadné tieto odlišnosti:

Ugaritská fonéma *d* často zodpovedá hebrejskej hláske *zajin*, napr. vo vzťahnom zámene *d* (možno s výslovnosťou *dī*), po hebrejsky *ze*. Často, keď je použité ako ukazovacie zámeno, je písané ako *d*. Ekvivalentom hebrejského slova *zera* (semeno) je *dr*, avšak obeť sa povie po hebrejsky *zebah*, ale po ugaritsky *dbh* (po arabsky *dabh*). Odlišnosť je azda zapríčinená akkádsym klinovým písmom.

Ugaritské hlásky *h* a *ḥ* zodpovedajú jednotne hebrejskej hláske *ḥēṭ*. Podobne aj hlásky *ʿ* a *g* zodpovedajú hebrejskej hláske *ʿajin*. Možno nad tým uvažovať, či z fonologického hľadiska možno v hebrejštině rozlišovať medzi týmito hláskami, alebo sa zhodujú len ich písomné znaky.

Hláska *z* zodpovedá hebrejskému *ṣad*: *zī* (azda s podobnou výslovnosťou ako arabské *zillu*) zodpovedá hebrejskému slovu *ṣēl* („tieň“). Sloveso *zḥq* („smiať sa“) znie po hebrejsky *ṣḥq* (hoci existuje aj vedľajší tvar *shq*).

V hebrejštině rozlišuje hlásky *šīn* és *sīn* iba tzv. diakritický bod. Zdá sa, že hebrejské *sīn* znelo v ugaritčine

ako š. Príklad: po hebrejsky sa povie ovca *se*, v ugaritčine š (pravdepodobne sa vyslovuje *šū*). „Radovať sa” je po hebrejsky *smḥ*, v ugaritčine *šmḥ*.

Ugaritská hláska *ṭ* zodpovedá najčastejšie hebrejskému *šṭn*: *ṭql* (pravdepodobne *ṭiqlu*) = „šekel”.

Všetky tieto poznámky slúžia len na to, aby uľahčili štúdium. Je prirodzené, že pre zistenie jazykovej príbuznosti jednotlivých slov sú potrebné širšie jazykovedné vedomosti. Popri tom treba brať do úvahy aj to, že starobylé jazyky sa nám nezachovali v ich plnosti, ale iba v zlomkoch – ako je tomu aj v prípade ugaritčiny (a klasickej hebrejčiny).

TVAROSLOVIE (MORFOLÓGIA)

1) Osobné zámeno. Ugaritčina pozná mužský rod a ženský rod (m., f., resp. c. = skratka pre spoločný rod), ako aj jednotné, dvojné a množné číslo (skratky sg., du., pl.). V tomto sa zhoduje s ostatnými semitskými jazykmi. Osobné zámená majú tvary zodpovedajúce tejto skutočnosti. Tam, kde sa nevyskytuje v zachovaných textoch príslušný tvar, označujeme hviezdičkou *, že sme vytvorili aj tento predpokladaný tvar.

sg.	1. c.	<i>an (anā)</i> <i>ank (anāku)</i>
	2. m	<i>at (attā)</i>
	2. f.	<i>at (attī)</i>
	3. m	<i>hw (huwa)</i>
	3. f.	<i>hy (hiya)</i>
	du.	1. c.
	2.c.	<i>atm (attumā)</i>
	3. c.	<i>hm (humā)</i>
	pl.	1. c.
	2. m.	<i>atm (attumu)</i>
	2. f	<i>*atn (attunu)</i>
	3. m.	<i>hm (humu)</i>
	3. f.	<i>hn (hunna)</i>

Ugaritčina pozná osobné zámená aj v skríženej forme (forma obliqua). To znamená, že zámeno sa nachádza za podstatným menom a má najmä genitívny význam (prípadne

akuzatívny). Príklad: *kbd hwt* = jeho sláva. Spomedzi obliquálnych tvarov poznáme nasledovné:

sg.	3. m.	<i>hwt (huwāti)</i>
	3. f.	<i>hyt (hiyāti)</i>
du.	3. c.	<i>hmt (humāti)</i>
pl.	3. m.	<i>hmt (humūti)</i>

Z hebrejčiny (ale aj z iných semitských jazykov) sme zvyknutí na to, že osobné zámená sa môžu pripojiť k podstatným menám vo forme sufixov. V hebrejčine sme zvyknutí na to, že tieto tvary môžu znamenať aj akuzatív aj privlastňovaciu koncovku. V ugaritčine však treba medzi nimi rozlišovať.

		genitív	akuzatív
sg.	1. c.	<i>-y (ya)</i> <i>- (ī)</i>	<i>-n (nī)</i>
	2. m.	<i>-k (kā)</i>	<i>-k (kā)</i>
	2. f.	<i>-k (kī)</i>	<i>-k (kī)</i>
	3. m.	<i>-h (-hū)</i> <i>-n (-nō?)</i>	<i>-h (-hū)</i> <i>-n (-nō?); -nh (nahū)</i>
	3. f.	<i>-h (-hā); -n (-nā)</i>	<i>-h (-hā); -n (-nā); -nn (nannā)</i>
du.	1. c.	<i>-ny (-nayā)</i>	<i>-ny (-nayā)</i>
	2. c.	<i>-km (-kumā)</i>	<i>-km (-kumā)</i>
	3. c.	<i>-hn (-humā)</i>	<i>-hm (-humā)</i>
pl.	1. c.	<i>-n (-nā)</i>	<i>-n (-nā)</i>

	2. m.	<i>-km (-kumū)</i>	<i>-km (-kumū)</i>
	2. f.	<i>-kn (-kunnā)</i>	<i>-kn (-kunnā)</i>
	3. m.	<i>-hm (-humū)</i>	<i>-hm (-humū)</i>
	3. f.	<i>-hn (-hunnā)</i>	<i>(-hunnā)</i>

Suffixy vykazujú určité varianty, čo zrejme sťažuje určenie konkrétneho tvaru. Predsa však môže znamenať pomôcku, že tieto varianty znamenajú spravidla infix *-n*, ktorý je pridaný k slovesnému kmeňu. Preto môže byť koncovka v 3. o sobe j. č. mužského rodu nielen *-hū*, ale aj *-nahū*.

2) Určitý / neurčitý člen

Ugaritčina nepozná určitý člen. Zdá, že to bol všeobecný jav v 2. tisícročí pred Kr. V hebrejčine obvyklé *ha* + zdvojenie (alebo v arabčine enklitické *'al*) je skôr novátorstvo doby železnej (z aramejčiny známe *-ā* na konci slova môže naznačovať vývoj iným smerom). Toto však ani v najmenšom neznamená, že by ugaritčina nepoznala pojem určitosti: zrejme vlastné mená osebe sa pokladali za určité, ale aj vyjadrenie privlastňovacieho vzťahu dalo podstatnému menu ráz určitosti. Tento prípad sme videli vyššie v obliquálnych tvaroch osobných zámen, ale aj v suffixoch osobných zámen.

Neurčitý člen však existuje aj samostatne: vo význame niekto (niečo), ktokoľvek (čokoľvek)

<i>mnk</i>	<i>mannūkī</i>	niekto
<i>mnm</i>	<i>mīnūmē</i>	niečo
<i>mhk</i>	<i>mahūkī</i>	niečo

V prípade predmetov, najmä pred prídavnými menami sa používa *ay* (*ayyu*). Vyskytuje sa aj *klkl* (*kulkullu*) vo význame „hocičo“.

3) Ukazovacie zámená

Rozlišujeme ukazovacie zámená ukazujúce na blízko a na diaľku, tak ako *hnd* (výslovnosť je azda *hannadī*), resp. *hnk* (prípadne s výslovnosťou *hannakā*). Vyskytuje sa aj spojenie predpony *han-* s osobným zámenom: *hnhmt*.

4) Vzťahné zámená

Už bolo spomenuté, že vzťahné zámeno je dôležité pri vyjadrení prívlastňovacieho vzťahu, resp. pri vyjadrení určitosti. Stálym prívlastkom božstva Éla je („dobrosrdečný“ = *pid*, je príbuzné s arabským slovom *fu'ād*) *il dpid* (výslovnosť je azda *ilu dū-pāidi*) – doslova „Él, ktorý je dobrosrdečný“, ale správnejšie je prekladať „dobrosrdečný Él“. V prípade vety = *spr dlikt* list, ktorý si poslal.

Forma vzťahného zámena je v singulári mužského rodu vždy *d*; avšak pri skloňovaní sa tento tvar určite menil: nom.: *dū*, gen. *dī* (*dī*), acc. *dā*. V prípade singuláru ženského rodu je základný tvar *dt*, ale aj tu sa mení pri skloňovaní: nom. *dātu*, gen. *dāti*, acc. *dāta*. V písanej podobe je podobne *dt* a v spoločnom pluráli je predpokladaná výslovnosť *dūtu*.

5) Opytovacie zámená

V prípade opytovacích zámen rozlišujeme otázky, ktoré sa týkajú osôb, a ktoré sa týkajú vecí. Do prvej skupiny patria: *my* (*miya*) = „kto?“, *mn* (*mannu*) = „čo?“ (=aký), resp. *mnm* (*mannumē*) = „aký“.

Na veci sa pýtame *mh* (*mahū*, v ženskom rode: *mahī*), resp. *mn* (*mīnū*) = „čo?“, ako aj *mnm* (*mīnumē*) = „aký“?

6) Mená

a) formy mien: Môžu byť jednoslabičné ako napr. *g* (*gū*) = „hlas“, alebo *p* (*pū*) = „ústa“. Môžu byť aj dvojslabičné s dvomi radikálmi: formu *qal* má napr. *yd* (*yadu*) = „ruka“ alebo *ab* (*abu*) = „otec“, *ah* (*ahu*) = „brat“. Dvojradiťkové slovo môže mať aj tvar *qil*: *il* (*ilu*) = Boh, božstvo (resp. meno hlavného božstva je ÉI), ale môže mať aj formu *qul*: *mt* (*mutu*) = „človek“.

Najčastejšia je však prítomnosť troch radikálov,²⁶ čo je príznačné pre semitské reči. Tieto môže mať takéto formy:

qatl: taká je napríklad *abn* (*abnu*) = „kameň“, *arṣ* (*arṣu*) = „zem“, alebo *kasp* (*kaspu*) = „striebro“.

qitl: taká je napríklad *ikl* (*iklu*) = „jedlo“, *riḡl* (*riḡlu*) = „noha“.

qutl: takéto slová sú *udn* (*udnu*) = „ucho“, alebo *urk* (*urku*) = „dĺžka“.

²⁶ J. Barr síce nadhodil otázku, či v semitských jazykoch neboli pôvodne len dva radikály (spoluhlásky určujúce význam), ale touto teóriou sa nemusíme zaoberať. Najčastejší slovesný koreň má tri radikály, sú síce aj odchýlky, ale tie budeme pokladať za výnimky.

Formu *qatal* má *dakaru*²⁷ = „chlap, muž”, alebo a *rš‘* (*raša‘u*) = „zločinec”.

Formu *qatil* má *yrḥ* (*yariḥu*) = „Mesiac, mesiac”.

Formu *qatul* má prídavné meno *gdl* (*gadulu*) = „veľký”.

Formu *quttūl* má slovo *ulp* (*ullūpu*) = „vodca”.

Formu *qatāl* môžeme pozorovať v prípade slova *atn* (*atānu*) = „somár”.

Formu *qatīl* má plurál slova. *ymn* (*yamīnu*) = „pravá (ruka)”.

Formu *qatūl* má číslovka *šb‘* (*šabū‘u*) = „7”.

Forma *qitāl* sa nachádza v prípade slova *ilh* (*ilāhu*) = „boh, božstvo”.

Formu *qutāl* má slovo *ḥṣr* (*ḥurāṣu*) = „zlato”.

Formu *qutīl* má slovo *ḥuzīru*²⁸ = „sviňa”

Formu *qātil* môžeme pozorovať v prípade slova *khn* (*kāhinu*) = „kňaz”, ale už tu poznamenávame, že táto forma zodpovedá participiu aktívneho slovesného kmeňa v iných prípadoch, napr. *spr* (*sāpiru*) = „pisár”.

Formu *quttal* má aj slovo *pullaṭu* = „záchrana”, hoci tento tvar môžeme pokladať za infinitív zdvojujúceho slovesného kmeňa (kmeň D).²⁹

Formu *qattāl* má slovo *ḥarrāšu* = „remeselník”.

Formu *qittāl* má slovo *kinnāru* = „kinnór, lutna”.³⁰

Podstatné mená možno tvoriť aj predponami a príponami.

Formu *maqtal* má slovo *mlak* (*malaku*) = „posol”.

²⁷ Nachádza sa len v klinopisných textoch.

²⁸ Nachádza sa len v klinopisných textoch.

²⁹ Tak G. del Olmo Lete/J. Sanmartín, 673.

³⁰ Obe slová sa vyskytujú len v klinopisných textoch.

Formu *maqtil* nachádzame v slove *mrzḥ* (*marziḥu*) = „kar, hostina”.

Typ *taqtal* má slovo *trbš* (*tarbašu*) = „maštal”.

Formu *taqtil* môžeme pozorovať v prípade slova *tant* (*tānītu* – zo slovesa *'ny*) = „ponosa”.

Formu *taqtul* má slovo *tmnt* (*tamūnatu*) = „tvar, forma”.

Dve predchádzajúce tvorby mien zodpovedajú „prefigovanému mém“, resp. „prefigovanému taw“, ktoré poznáme z hebrejčiny. Vo viacerých prípadoch sme si mohli všimnúť hebrejské slová medzi uvedenými príkladmi.

Sufigovanú formu majú takto utvorené tvary:

qatlān, ako napr. *admānu* = „červený”,

qitlān, ako napr. *diprānu*³¹ = „borovica”, resp.

qutlāy, ako napr. *uḥry* (*uḥrāyu*) = „koniec niečoho”.

Podstatné mená možno tvoriť nielen predponami a príponami, ale aj zdvojením (reduplikáciou):

kbkb (*kabkabu*) = „hviezda”, alebo *dr dr* (*dārdāru*) = „večnosť”.

Napokon sú aj také mená, u ktorých môžeme predpokladať štyri radikály: napr. *'qrb* (*'aqrabu*) = „had”, alebo *šmal* (*šamalu*) = „ľavá (ruka)”.

V niektorých zriedkavých prípadoch máme do činenia so zloženými slovami, ako napr. *bnš* (*bunušu*) = „obyčajný človek”, čo je zrejme zloženie slov *bn* a *anš*.

b) Rod, číslo, pád

Už bolo spomenuté, že v ugaritčine môžu mať mená dva rody: mužský rod (m.) a ženský rod (f.). Mužský rod

³¹ Obe slová sa vyskytujú len v klinopisných textoch.

nemá osobitné formálne charakteristiky; u niektorých mien ženského rodu je to však možné, najmä vtedy, ak ide o prirodzený rod (*um* = matka nemôže mať iný, než ženský rod, hoci v tvare slova to nič nenaznačuje). Meno ženského rodu však možno utvoriť pomocou koncovky *-at*, čo môžeme pozorovať pri slovách *ah* = brat, resp. *aht* = sestra (výslovnosť je zrejme *ahu*, resp. *ahatu*). Feminínna koncovka okrem označenia rodu slúži aj na to, aby sme mohli rozlišovať dve veci: nomen generis (všeobecné mená) a nomen unitatis (mená označujúce zvláštne veci). Toto je známe aj v arabčine, s tým rozdielom, že tam je všeobecný význam vyjadrený mužským rodom, kým zvláštny význam je vyjadrený ženským rodom: *mnh* = dar, obeť (vo všeobecnosti), resp. *mnht* = jeden určitý dar. Je sporné, či možno použiť koncovku *-y* na tvorbu ženského rodu. Kvôli zlomkovitému zachovaniu ugaritského jazyka túto otázku nemožno vyriešiť.

Čo sa týka gramatických čísiel, z doteraz povedaného vyplynulo aj to, že v ugaritčine sú možné tri čísla“ jednotné číslo (sg.), dvojné číslo (du.) a množné číslo (pl.). V prípade európskych jazykov je potrebné vysvetliť prostrednú kategóriu: dvojné číslo používame najmä pri vyjadrení párového výskytu (napríklad častí tela), ale vyskytne sa aj v takých prípadoch, keď nejde o páry. Zvláštne je v ugaritčine použitie výrazu „dvojazyčný“ (falošný, nespoľahlivý): *lšnm* (zo slova *lšn* /*lašanu*/). – Aj to je prirodzené, že po podstatnom mene mužského rodu nasleduje duál alebo množné číslo v mužskom rode, kým v prípade ženského rodu treba tiež zosúladiť tvary. Je však zaujímavé, že niektoré podstatné mená mužského rodu majú v množnom

čísle feminínnu koncovku, opačný prípad je zriedkavý. Ako príklady možno uviesť: *šm* = meno (*šimu*, alebo asýrskou výslovnosťou *šumu*), množné číslo je *šmt*, alebo *htt* = pšenica, množné číslo *htm*.³²

V ugaritčine sú tri pádové koncovky: v nominatíve (nom.), v akuzatíve (acc.) a v genitíve (gen.). Používanie pádov vlastne nie je potrebné vysvetlovať, lebo zodpovedajú pádom v európskych jazykoch. Na niektoré zvláštnosti však treba poukázať. Prvý pád nemá zvláštny znak a väčšinou vo verbálnych vetách má funkciu podmetu. Treba však rozlišovať jeho absolútny a viazaný (konstruktný) tvar podľa toho, či je v genitívnej väzbe. Z formálneho hľadiska sa to dá urobiť len ťažko, lebo rozdiel bol naznačený v samohláskovom znení, alebo nebol žiaden rozdiel medzi oboma tvarmi. V dvojnom a v množnom čísle je viazaný (konstruktný) tvar naznačený chýbajúcou mimáciou. Je sporné, či aj v ugaritčine existuje absolútny pád; ak áno či je jeho znakom koncovka *-a*, ktorá zodpovedá aj znaku akuzatíva.. Túto otázku nemožno zodpovedať. – Akuzatív okrem toho, že označuje predmet konania, môže byť použitý aj vo význame lokatíva a terminatíva pomocou koncovky *-ā*, ako napr. *arsh* = „na zem“ alebo *šmmh* = „na nebo“. V týchto prípadoch je akuzatív použitý vo význame lokálu, ale v prípade slova *lmh* = „navždy“ ide o časový význam. – Používanie genitívu je pre nás tiež známe; avšak v ugaritčine vyjadruje všeobecnú

³² Azda môže byť zaujímavé porovnanie s inými semitskými jazykmi *hintatu* v arabčine sa podobá na ugaritské jednotné číslo, kým hebrejské *hittim* sa podobá skôr na množné číslo. Hebrejské jednotné číslo *hittá* znamená výlučne rastlinu a nie zozaté žito.

závislosť, z tohto dôvodu priťahujú predložky genitív. Príklad: *yḡb lksj mlk* = „sadol si na trón kráľa (t. j. na kráľovský trón)“.

Skloňovanie mien je uvedené v nasledujúcej tabuľke

Jednotné číslo: *kalbu* = „pes“

	m., st. abs. a cstr.	f., st. abs. a cstr.
nom.	<i>kalbu</i>	<i>kalbatu</i>
acc.	<i>kalba</i>	<i>kalbata</i>
gen.	<i>kalbi</i>	<i>kalbati</i>

Dvojné číslo

	m., st. abs.	m.,st.cstr.	f. st. abs.	f., st. cstr.
nom.	<i>kalbāmi</i>	<i>kalbā</i>	<i>kalbatāmi</i>	<i>kalbatā</i>
acc. + gen.	<i>kalbēma</i>	<i>kalbē</i>	<i>kalbatēma</i>	<i>kalbatē</i>

Množné číslo

	m. st. abs.	m., st. cstr.	f., st. abs.	f., st.cstr.
nom.	<i>kalabūma</i>	<i>kalabū</i>	<i>kalabātu</i>	ua.
acc. + gen.	<i>kalabīma</i>	<i>kalabī</i>	<i>kalabāti</i>	ua.

Zvlášť treba spomenúť skloňovanie diptótné, resp. triptótné (s dvomi alebo s tromi zakončeniami), ktoré je známe z arabčiny to prvé sa v tom líši od zvyčajného triptótného skloňovania, že koncovky genitívu a datívu sa zhodujú. J. C. de Moor sa domnieva, že také časté mená božstiev ako Baal alebo Ašéra majú aj v ugaritčine diptótné skloňovanie (teda aj akuzatív aj genitív znie *ba'la*, resp. *aṭirata*). J. Tropper hovorí skôr o „status obliquus“, ktorý je

v dvojnóm a v množnom čísle bežné. Pritom všetkom však predpokladá, že tento jav sa vyskytoval aj v jednotnom čísle: napr. v prípade prídavného mena *raḥbānu* = „široký, ďaleký“ môže byť tvar *raḥbāna* aj akuzatív aj genitív, hoci v jednom prípade sa nachádza aj genitív v tvare *raḥbāni*. – Z hľadiska pravopisu je to veľmi dôležité, ale pre porozumenie textu nemusíme túto otázku riešiť.

c) Zvlášť treba pohovoriť o oslovení (vokatív), ktorý je v ugaritčine pomerne častý, ale vôbec nie je jednoduchý. Lahko ho možno spoznať, ak pred menom je predpona *l* alebo *y* (výslovnosť je azda *lā* alebo *yā*). Nie je však jasné, že ku ktorým pádom sa viažu tieto slová; ak podstatné meno sa nachádza samostatne, potom postačuje nominatív. Ak však stojí v privlastňovacom vzťahu, potom táto častica sa viaže k akuzatívu. – Mnohokrát je postačujúce na spoznanie významu oslovenia určitosť, ktorú môže naznačovať aj sufix. Viackrát sa stáva, že enklitické *m* zvýrazní oslovenie.

d) Číslovky. Tak ako aj viaceré semitské jazyky, aj ugaritčina si vypracovala systém znakov na označovanie čísiel. Tieto znaky sú však v alfabetických textoch zriedkavé, preto sme pomerne dobre informovaní o názvoch čísiel. Základné číslovky od 1 do 10 sú nasledovné:

	m.	f.
1	<i>aḥd (aḥad)</i>	<i>aḥt (aḥat)</i>
2	<i>ṭn (ṭinā, casus obl. ṭinē)</i>	<i>ṭt (ṭittā, casus obl. ṭittē)</i>
3	<i>ṭlt (ṭalāt)</i>	<i>ṭalāt</i>
4	<i>arb' (arba')</i>	<i>arb't (arba'at)</i>
5	<i>ḥmš (ḥamiš)</i>	<i>ḥmšt (ḥamišat)</i>
6	<i>ṭt (ṭitt)</i>	<i>ṭtt (ṭittat)</i>

7	<i>šb' (šaba')</i>	<i>šb't (šaba'at)</i>
8	<i>tmn (tamani)</i>	<i>tmnt (tamanīt)</i>
9	<i>tš' (tiš')</i>	<i>tš't (tiš'at)</i>
10	<i>'šr ('ašar)</i>	<i>'šrt ('ašarat)</i>

Medzi 20 a 90 používa ugaritčina jednoducho množné číslo jednotiek: 20 = *'šrm*, 30 = *tltm*, 40 = *arb'm*, 50 = *hmšm*, 60 = *ttm*, 70 = *šb'm*, 80 = *tmnym*, 90 = *tš'm*.

Číslo sto znie po ugaritsky *mit*. Dvesto (podľa analógie k dvadsiatke) je *mitm*, od tristo nahor potom *tlt mat* (koncovka *-at* môže pochádzať z feminínnej formy číslovky „jeden“).

To isté sa opakuje aj pri tisíckach: 1000 = *alp*, 2000 = *alpm*, 5000 = *hmš alpm*. Číslo desaťtisíc (ktoré má aj význam „obrovské množstvo“) znie *rbt* alebo *rbbt*.

Počítanie je jednoduchou záležitosťou: medzi 11 a 19 je častým javom, že na prvom mieste je jednotka a na druhom mieste desiatka (napr. 15 = *hmš 'šr*) – toto sa však používa len v mužskom rode. Tvar *hmš 'šrh* sa nachádza v prípade podstatných mien mužského aj ženského rodu. Môžeme sa stretnúť aj s tvarom *hmšt 'šrt* – tento tvar sa však vyskytuje iba vtedy, ak sa hovorí o množstve niečoho (*ym* = deň, alebo *tql* = šekel). Tento jav sa vyskytuje aj pred dvadsiatkou, ale po dvadsiatke je to všeobecný jav: vložením slova *kbd* = „plus“³³ čítame takto: 14 = *'šr arb' kbd*. Poradie slov však nie je stále: 45 = *hmš kbd arb'm*. Namiesto slova *kbd* sa používa aj predpona *l*: 66 = *tl l ttm*.

³³ Ak existuje slovo „plus“, potom musí existovať aj slovo „mínus“! Samozrejme v Ugarite vedeli aj odčítavať, čoho vyjadrením je slovo *hsr*.

Ba niekedy sa nachádza jednotka za desiatkou: 77 = *šb'm šb'*.³⁴

Zlomky vyjadruje ugaritčina predponou *m*. „Polovica niečoho“ – to je práve výnimka, lebo nie je odvodená od číslovky dva: *mlth*. V ostatných prípadoch však nasledujú radové číslovky s predponou *m*: *mlt* = tretina, *mr̄b* = štvrtina, atď. Je však zaujímavé, že v prípade šekela nepoužíva ugaritčina tieto slová: *nsp* „pol šekela“, *tltt* „tretina šekela“, *hmšt* „päťina šekela“ – odchýlka vznikla azda pod vplyvom akkadčiny.

Pomocou čísloviek môžeme vyjadriť aj opakujúce sa (iteratívne) činnosti. V ugaritčine je na to viacero spôsobov. a) Môže to vyjadrovať hláska *-m* pridaná k radovej číslovke, čím je vyjadrené, koľkokrát sa udiala daná činnosť. Na druhý raz = *tnm* (*tināmma*). b) Podobne sa pridáva enkliticky aj koncovka *-id* k radovej číslovke: *šrid* (*ašarid/u*) = desaťkrát. c) Podobne ako v hebrejčine možno pridaním slovička *pa'am* a *pamt* vyjadriť opakovanú činnosť. Toto slovičko môže byť aj pred číslovkou aj po nej. (vyskytne aj *šb'pamt* aj *pamtšb* „sedemkrát“).

Sú aj kolektívne čísla; aj tu si môžeme poslužiť príkladom z hebrejčiny: „za dva hrste“ = *kil'ajim*; v ugaritčine so znie *klat* (*kilatē*). V prípade ťažných zvierat je „pár“ po hebrejsky *semed*, jeho ugaritským náprotivkom je *šmd* (*šimdu*).

³⁴ Zriedkavo sa vyskytuje aj počítanie, ktoré sa líši od zvyčajného, ktoré naznačuje Sivan : číslovku šesť môže vyjadriť aj duál čísla tri (*talātātāma*), alebo číslo osem môže ugaritčina vyjadriť dvojnásobnou číslicou štyri.

7) Predložky a spojky

a) Predložky možno spravidla skloňovať ako mená, resp. podľa privlastňovacieho vzťahu sa viažu k slovám, ktoré po nich nasledujú. Ich význam je rozmanitý, čo je spôsobené tým, že vyjadrujú smer alebo vzťah alebo obmieňajú význam slovies. Jednoduché, jednospoluhláskové predložky sú nasledovné: *b* alebo *by* (*bī*), *l* alebo *ly* (*lī*), resp. *k* (*ka*) alebo *km*.³⁵ Význam *b* je: -v,-vo; -z, zo; -na,-nad; s, -so. Význam *l* je: -k, -ku; -od; -pre; proti. Význam *k* je: ako.³⁶

Predložky s dvomi alebo viacerými spoluhláskami sú: *yd* (*yada*): vedľa; *'m* (*'imma*): s, so; *bn* (*bayna*, *bēna*): medzi; *'d* (*'adē*): po; *'l* (*'alē*): na, nad, od; *tht* (*tahta*): pod; *qdm* (*qudāma*): pred (priestorovo i časovo); *pn* (*pan/i*): pred

³⁵ Tie isté predložky nazývame v hebrejčine enklitickými prepozíciami, lebo ich píšeme spolu s nasledujúcim menom. Písanie osobitne alebo spolu je otázkou, ktorá zatiaľ v ugaritčine nie je vyriešená. Výrazom „enklitický” označujeme v ugaritčine niečo iné: prípony, ktoré sa nachádzajú na konci slova.

³⁶ Na prvý pohľad sa zdá, že spektrum predložiek je v ugaritčine veľmi široké. Je to tak a je slabou útechou, že používanie predložiek spôsobuje aj v európskych jazykoch problémy tým, ktorí ich nepoužívajú ako materinský jazyk! Zhodné predložky s hebrejčinou preskúmal (s porovnaním v semitských rečiach) s neobyčajnou dôkladnosťou E. Jenni. Zhrňme v krátkosti jeho výsledky! Najčastejšiu predložku treba chápať tak, že dve podstatné mená sa dostanú do nejakého vzťahu, často do privlastňovacieho vzťahu. Predložka *b* vyjadruje určitý vzťah medzi dvomi podstatnými menami., ale v tomto prípade obe mená stotožňujeme. Predložka *k* vyjadruje určitú podobnosť: *kaph normae*. – Zhrnutie rozsiahleho diela E. Jenniho pozri v.: *Philologische und linguistische Probleme bei den hebräischen Präpositionen*, in: *Studien zur Sprachwelt des Alten Testaments*, Stuttgart/Berlin/Köln: Kohlhammer, 1997, 174–188.

(priestorovo); *b'd* (*ba'da*): za, pre; *atr* (*aṭara*): po, za; *tk* (*tōkā*): v, vo; *qrb* (*qirba*): uprostred, vnútri.

Ako aj v iných semitských (ako aj indoeurópskych) jazykoch, existujú aj zložené predložky, ktoré možno pomerne dobre rozpoznať a im porozumieť; niekedy však len ťažko zbadáme a porozumieme tomu, čo znamená napr. *bd* (výslovnosť je azda *bādi*, je to zloženina slov *bi* + *yadi*): prostredníctvom niekoho alebo niečoho. Ekvivalentom z hebrejčiny dobre známeho *lifnē* je *l pn* (*li panī*): pred tvárou niekoho.

b) Medzi spojками treba spomenúť najprv zlučovacie spojky: *w*, v predĺženej forme *wn* (*wa/na*): a, ale. Podobne je zlučovacou spojkou *p* (*pa*): a, a vtedy. Vo viacerých formách sa nachádza *ap* (*appu*), ktoré sú *apn*, *apnk*, *aphm* (*appuna*, *appunaki*, *appuhimma*): vtedy, potom. Používanie *kbd* = a, tiež sme už spomenuli pri číslovkách. – Vylučovacie spojky (disjunktívne) sú: *u* (*ō*): buď – buď, resp. *hm* (*himma*, prípadne *imma*) s podobným významom. V prípade príčinno-následných vzťahov má vzťažný význam *k* (*kī*, dlhšie *kīma*): lebo, ak. – Na uvedenie vedľajšej vety je vhodné *aḥr* (*aḥḥarē*): potom; *id* (*idē*): ak, ako; *hlm* (*hallūma*): len čo; *'d* (*'adē*): kým, ako aj vyššie spomenuté *'d* (*'adē*). V prípade podmienkových vedľajších viet sa používa *hm* (*himma*, v poetických textoch skôr *imma*): ak; aj v tomto prípade sa používa *kī*.

Zvolania a citoslovčia sa nachádzajú v ugaritčine v hojnej miere: *an* (*annā*) = ó, kiež; *u* (*ō*), alebo *y* (*yā*) = och, jaj . na zvýraznenie slúži celý rad častíc: *al*, *ap*, *i*, *imt* (*imitta*), *uk dm*, *k*, *l*, *m'* (asi s výslovnosťou *ma'a*) = určite,

tak je. Želanie vyjadruje častica *aḥl* (*aḥlē*): kiežby. – Záporné častice: *l* (*lā*), alebo *al*; neskôr menovaná častica slúži najmä pri slovesách na zakazovanie žiadosti alebo zvolenia. Častica *bl* (*balī*) zakazuje skôr slová alebo nominálne vety. Jeho vedľajšou formou je *blt* (*balti*).

Častice vyjadrujúce bytie sú *it* (*itē*) = je, resp. zápor: *in* (*ēnu*) = nie je. Ich použitie sa zhoduje s hebrejskými slovami *jēš*, resp. *'ajin* (st. cstr. *'ēn*).

Treba sa ešte zmieniť o tzv. enklitických časticách – ide o slabiky pripojené k jednotlivým slovám, ktoré sú, žiaľ, v klinopise značené len jedným písmenom. Túto funkciu hlások *k* a *t* sme už videli vyššie: obliquálny tvar osobného zámena namiesto *hw* je *hwt* (v ženskom rode namiesto *hy* je *hyt*). Videli sme popri *ap* (*appu*) aj jeho vedľajšie formy *apnk* (*appunaki*): a potom. Nápadne často sa vyskytuje v listoch hláska *y* po slovesách alebo prídavných menách, o ktorej predpokladáme, že chce naznačiť priamu reč. Naozaj častou je hláska *-n* (*nun apodoseos*), ktorá v určitých prípadoch zdôrazňuje, resp. prízvukuje dôležitosť témy.³⁷ Príklad: *krt-n dbḥ dbḥ* = „Kirtu priniesol obeť.“ Zrejme tu ide o zdôraznenú činnosť! – Najväčší spor však

³⁷ Modernými jazykovednými nástrojmi možno vystihnúť rozdiely aj pri takýchto stylistických jemnosťach, ale taký mŕtvý jazyk, z ktorého sa nám zachovali len určité časti, značne sťažuje úlohu bádateľov. Ako príklad nech posluží z nemčiny slovo dvere: „Türe“, alebo krátko „Tür“. Sémantický rozdiel tu síce nie je, ale predsa je príznačné, že na elektrické je automatické zatváranie dverí vypísané takto: „Türe schließt automatisch“. Istá nemecká mamička mi povedala: „Ak hovorím nahnevane, poviem: „Mach die Tür zu!“ Potom dodala, že v tomto prípade by ani náhodou nepoužila dlhší tvar.

vo vedeckom svete vyvolalo „enklitické m“; príčina toho je v tom, že ide o interpretačnú otázku, či po podstatných menách sa enklitické m má prekladať ako množné číslo. Môže ísť aj v tomto prípade o zdôraznenie, ale je ťažké identifikovať každý prípad, kde ide len o štylistický dôraz. Jednoznačnými sa javia tieto prípady: a) v prípade použitia enklitického m po mene osloveného na vyjadrenie dôrazu. b) V prípade privlastňovacieho vzťahu možno nomen regens zdôrazniť týmto štylistickým prvkom. c) Ak sa dvakrát spomenie to isté meno, za druhým výskytom radi dávajú hlásku enklitické m. d) Pri opakovanej činnosti možno takto tiež zdôrazniť konanie. V ostatných prípadoch si však prekladateľ môže lámať hlavu!

8) Slovesá

Ani v jednom semitskom jazyku nie je otázka sústavy slovík jednoduchá – prečo by mala byť jednoduchá v ugaritčine? Podobnosť s inými semitskými slovesnými sústavami je značná, sú však aj zvláštnosti. Pre verbum finitum (časovaný slovesný tvar) je v hebrejčine obvyklé perfectum a imperfectum. Už sme si zvykli, že latinské pomenovania, ktoré sme zdedili od W. Gesenia, nie sú korektné, ale ani novšie pomenovania nimi nie sú. Zvykne sa perfectum nazývať aj sufixovým časovaním, kým imperfectum zasa prefixovým časovaním. Kým však prvé pomenovanie je oprávnené, zatiaľ to druhé sotva, lebo v imperfekte sú nielen prefixy, ale aj sufixy. Toľko je však isté, že koncovky perfekta sa viackrát podobajú na koncovky osobných zámen, ale nie je jasné, či to má význam pre po-

užívanie jednotlivých tvarov. Azda to nie je náhoda, že J. C. de Moor predpokladá tvar *stativus*³⁸ podľa akkádskeho vzoru. V Ugarite je skôr nápadné, o čo častejší je štatistický výskyt imperfekta. Zdá sa, že tento tvar sa používal, keď bolo časové určenie činnosti dôležité. Pomenovanie „prefixné časovanie“ je predsa správnejšie, lebo máme dobrý dôvod predpokladať, že v rámci tohto časovania sa nachádzali viaceré slovesné spôsoby, a ich označenie súvisí so znením hlásky *-u* na konci slova. V jussíve sa táto samohláska zrejme stratila, čím sloveso dostalo rozkazovací význam. Volitív pravdepodobne pomocou hlásky *-a* vyjadrovalo želanie, chcenie, rozhodnutie. Predpokladáme, že konjuktív sa používal v súvetiach, a čo do formy bol totožný s volitívom. Po znejúcej hláske *-u* nasledovala hláska *-n*, *nun energicum* (s predpokladanými spoluhláskami), ktorá však nemenila význam, dávala len dôraz. – Rozkazovacie spôsoby (imperatívy) sa javia ako skrátené tvary imperfekta; zvyčajne sa tvoria oddelením prefixov, hoci niekedy sa v nich vyskytne aj samohlásková predpona (prothetická samohláska). – zrejme preto, aby sa vyhlo nahromadeniu spoluhlások. Imperatív nemá zápor, namiesto neho sa používa skrátená forma imperfekta (v hebrejčine ju nazývame jussívom) a pridávame k nej zápornú časticu *al*. Neurčitky existujú dva. Používanie absolútneho neurčitku (*infinitivus absolutus*) je veľmi problematické (nielen

³⁸ W. von Soden pokladá vo svojej akkádskej gramatike *stativus* za „konjugované“ meno, nakoľko dáva menám slovesné koncovky. Por. 77§ a *Grundriss der akkadischen Grammatik*, 3. vydanie (AnOr 33), Roma: Pontificio Istituto Biblico, 1995, (s. 124–125)

v ugaritskom jazyku, ale aj inde). Ugaritčina však rada používa tento tvar a) v pleonastických výrazoch, ktorá tradične nazývame figura etymologica a slúžia na vyjadrenie dôrazu: vidiac som videl. V tomto, prípade sa nachádza vedľa časovaného slovesa. b) Často má absolútny neurčitok rozkazovací význam. c) Používa sa aj v príbehoch, alebo vtedy, ak je činnosť dôležitá alebo charakteristická pre podmet alebo ide o často opakovanú činnosť. Viazaný neurčitok (infinitivus constructus) ako aj jeho meno prezrádza, sa nachádza často v kombinácii s predponami. S predponou *l* uvádza účelovú vedľajšiu vetu, kým predpony *b* a *k* uvádzajú skôr vedľajšiu vetu časovú alebo podmieňovaciú v spojení s viazaným neurčitkom (inf. cstr.). Používanie prechodníkov (participium) sa silne viaže k časovaným slovesám, ale výrazne bez časového určenia.

Ak sa niekto už zaoberal semitskými jazykmi, nie je pre neho slovesný kmeň neznámym pojmom. Ani to, že zvláštnosť jednotlivých kmeňov možno síce približne určiť, ale predsa je najšťastnejšie, ak sa každé sloveso naučíme v každom kmeni, v ktorom sa vyskytuje (také sloveso, ktoré by sa nachádzalo v každom slovesnom kmeni, možno označiť za veľmi zriedkavé). Samotné slovesné kmene možno pokladať z európskeho pohľadu skôr za rozvíjanie jednotlivých slovies, než ich časovaním. V Ugarite rozoznávame štyri základné spôsoby používania slovies. Základný slovesný kmeň (v hebrejčine *qal*) je kmeň G, ktorý nemá zvláštne poznávacie znaky. Zdvojovací kmeň, kmeň D zdvojuje svoju druhú koreňovú hlásku (radikál) a zintenzívňuje význam slovesa; z bezpredmetového slovesa

robí predmetové sloveso, resp. činnosť konanú na jednom predmete robí konanou na viacerých predmetoch. Kmeň Š dostal svoje meno zrejme z prefigovaného písmena *s*, ktoré robí kmeň faktitívnym. Napokon je to kmeň N (ktorý dostal svoje meno tiež podľa prefigovaného písmena *n*), ktorý dáva slovesu zvratný význam, hoci je faktom, že čo sa týka významu, je to najtajupľnejší slovesný kmeň, lebo môže dať slovesu aj iné významy. Prvé tri kmene majú aj svoje trpné (pasívne) náprotivky: vtedy hovoríme o kmeňoch Gp, Dp, resp. Šp. Taktiež má každý kmeň aj svoj reflexívny (zvratný) pár, ktorý je tvorený hláskou *t*, ktorá je vložená za prvým radikálom; takže na základe infigovaného *t* hovoríme o slovesných kmeňoch Gt, Dt, resp. Št. Toto všetko sa nevyskytuje v prípade kmeňa N; tam môže byť význam slovesa pasívny alebo reflexívny. Súhrnne teda poznáme desať slovesných kmeňov; toto však nie je strnulý systém, lebo hovorový jazyk môže poskytnúť aj nové variácie; zvlášť v prípade slabých slovies hovoríme aj o inej tvorbe tvarov (kmene L a R, pozri pri slabých slovesách, ktoré zodpovedajú intenzívnemu kmeňu D).

Pravidelné (silné) slovesá.³⁹

Perfectum

	sg.	du.	pl.
3.m.	<i>qatala</i>	<i>qatalā</i>	<i>qatalū</i>
3.f.	<i>qatalat</i>	<i>qaltā</i>	<i>qatalā/ū</i>
2.m.	<i>qaltā</i>	<i>qaltumā</i>	<i>qaltum</i>
2.f.	<i>qaltī</i>	<i>qaltumā</i>	<i>qaltunnā</i>
1.c.	<i>qaltū</i>	<i>qaltayā</i>	<i>qaltū</i>

Imperfectum

	sg.	du.	pl.
3.m.	<i>yaqtulu</i>	<i>y/taqtulā(ni)</i>	<i>y/taqtulū(na)</i>
3.f.	<i>taqtulu</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulā(na)</i>
2.m.	<i>taqtulu</i>	<i>taqtulāni</i>	<i>taqtulū</i>
2.f.	<i>taqtulī(na)</i>	<i>taqtulāni</i>	<i>taqtulna</i>
1.c.	<i>aqtulu</i>	<i>naqtulā</i>	<i>naqtulu</i>

V konjunktíve a vo volítíve (vyjadrenie želania) dostáva imperfektum nasledovný tvar:

	sg.	du.	pl.
3.m.	<i>yaqtula</i>	<i>y/taqtulā</i>	<i>y/taqtulū</i>
3.f.	<i>taqtula</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulū</i>
2.m.	<i>taqtula</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulū</i>
2.f.	<i>taqtulī</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulna</i>
1.c.	<i>aqtula</i>	<i>naqtulā</i>	<i>naqtula</i>

³⁹ V ugaritčine neexistuje takéto sloveso, ale predsa ho jazykovedci radi používajú ako vzor (paradigm), lebo sa podobá slovesu *qtl*, na ktoré sme zvyknutí z hebrejčiny.

Jussív je ešte kratší:

	sg.	du.	pl.
3.m.	<i>yaqtul</i>	<i>y/taqtulā</i>	<i>y/taqtulū</i>
3.f.	<i>taqtul</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulū</i>
2.m.	<i>taqtul</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulū</i>
2.f.	<i>taqtulī</i>	<i>taqtulā</i>	<i>taqtulna</i>
1.c.	<i>aqtul</i>	<i>naqtulā</i>	<i>naqtul</i>

V prípade, že sa pri skloňovaní imperfekta pridáva aj nun energicum, dostávame tieto tvary:

	sg.	du.	pl.
3.m.	<i>yaqtulan(na)</i>	<i>y/taqtulannā</i>	<i>y/taqtulannā/ū</i>
3.f.	<i>taqtulan(na)</i>	<i>taqtulannā</i>	<i>taqtulannā/ū</i>
2.m.	<i>taqtulan(na)</i>	<i>taqtulannā</i>	<i>taqtulannā/ū</i>
2.f.	<i>taqtulannī</i>	<i>taqtulannā</i>	<i>taqtulannā/ū</i>
1.c.	<i>aqtulan(na)</i>	<i>naqtulannā</i>	<i>naqtulan(na)</i>

V prípade rozkazovacích spôsobov (imperatívov) spôsobuje problém vo výslovnosti, že pri skracovaní imperfektných tvarov dochádza k zhlukovaniu spoluhlások na začiatku slova v prípade silných slovies. Je pravdepodobné, že toto sa riešilo vsunutím krátkej samohlásky a je veľmi pravdepodobné, že touto samohláskou bolo *u*, avšak sa mohol objaviť aj jav spodobovania samohlásky. Túto otázku nedokážeme vyriešiť, takže ostávame pri predpokladaní samohlásky *u*. Takto vzniknú tieto tvary: jednotné číslo mužského rodu *qutul*, v ženskom rode *qutulī*, v dvojnom čísle *qutulā* (spoločný rod), množné číslo mužského rodu: *qutulā*, ženský rod: *qutalann(na)*.

Dve slovesné mená sú infinitív, resp. participium (neurčitok, resp. prechodník). Viazaný neurčitok (inf. cstr.) má tvar *qutulu*, a inf. abs. má tvar *qatālu*. Participium v kmeni G môže byť dvojaké: part. act. *qātilu*, part. pass.: *qatūlu*, ale sa môže vyskytnúť aj forma *maqūlu*, ktorá bude bežná v ostatných slovesných kmeňoch.

Ostatné slovesné kmene môžeme pekne vyčasovať, treba len zadať základné tvary.

Slovesný kmeň	perf.	imperf.	imper.	part.
G	<i>qatala</i>	<i>yaqtulu</i>	<i>qutul</i>	<i>qātilu</i>
Gp	<i>qatula</i>	<i>yuqtalu</i>	—	<i>qatūlu</i>
Gt	<i>iqtatala</i>	<i>yiqtatilu</i>	<i>iqtatil</i>	—
N	<i>naqtala</i>	<i>yiqqatilu</i>	<i>iqqatil</i>	<i>niqtalu</i>
D	<i>qattala</i>	<i>yaqattilu</i>	<i>qattil</i>	<i>muqattilu</i>
Dp	<i>quttala</i>	<i>yaquttalu</i>	<i>quttal</i>	<i>muquttalu</i>
Dt	<i>iqtattala</i>	<i>yiqtattilu</i>	<i>iqtattil</i>	—
Š	<i>šaqtala</i>	<i>yašaqtilu</i>	<i>šaqtil</i>	<i>mušaqtilu</i>
Šp	<i>šuqtala</i>	<i>yušaqtilu</i>	<i>šuqtal</i>	<i>mušuqtilu</i>
Št	—	<i>yištaqtilu</i>	<i>ištaqtil</i>	—

Slabé slovesá

Zvláštnosť slabých slovies je v tom, že jedna z koreňových spoluhlások pre niektorú svoju zvláštnosť sa zmení počas časovania. Zmeny môžu nastať kvôli zvláštnosti dotýčajúcej hlásky, čo však neznamená, že dokážeme odvodiť časovaný slovesný tvar. Opäť budeme pracovať s tabuľkou prehľadu silných slovies.

Slovesá primae *n* – prvý radikál je *n*. Zvláštnosť je tu v tom, že táto spoluhláska, ak nemá samohlásku, často splynie s nasledujúcou spoluhláskou. Niekedy sa však slabá spoluhláska *n* stráca aj na začiatku slova. Príklad na to je *nataka* = vyliat'. Treba poznamenať, že ako výnimka patrí do tejto skupiny aj sloveso *lqh* = vziať, kde hláska *l* sa správa akoby bola hláskou *n*. Zaujímavosťou tejto skupiny je to, že pasívne tvary tvorí len kmeň N, resp. aj kmeň L sa používa na vyjadrenie intenzívosti. Toto všetko môže byť náhodné, lebo sa nám nezachoval celý jazyk! Teoreticky by bolo možné utvoriť aj chýbajúce slovesné kmene.

Slovesný kmeň	perf.	imperf.	imper.	part.
G	<i>nataka</i>	<i>yattuku</i> ⁴⁰	<i>tuk</i>	<i>nātiku</i>
Gt	<i>ittataka</i>	<i>yittatiku</i>	<i>ittatik</i>	—
N	<i>nattaka</i>	<i>yinnatiku</i>	<i>ittatik</i>	<i>nittaku</i>
D	<i>nattaka</i> (!)	<i>yanattiku</i>	<i>nattik</i>	<i>munattiku</i>
Dt	<i>ittattaka</i>	<i>yittattiku</i>	<i>ittattik</i>	—
L	<i>natkaka</i>	<i>yanatkiku</i>	<i>natkik</i>	<i>munatkiku</i>
Š	<i>šattaka</i>	<i>yašattiku</i>	<i>šattik</i>	<i>mušattiku</i>
Št	—	<i>yištattiku</i>	<i>ištattik</i>	—

⁴⁰ Treba poznamenať, že sú aj viacnásobne slabé slovesá, kde kvôli zvláštnostiam spoluhlások sa zmenia aj samohlásky. Tak napr. v prípade slovesa *naša'a* = zdvihnúť, nieť, imperfektum bude znieť *yišša'u* resp. aj imperatív bude mať tvar *ša'*.

Slovesá primae *w/y* – prvá radikálová spoluhláska je *w/y*. Pri hláskosloví sme už spomenuli, že hláska *w* na začiatku slova sa mení na *y*, avšak počas časovania sa opäť objavuje. Situáciu komplikuje ďalej aj to, že *w* často vytvára s nasledujúcou samohláskou dvojhlásku (diftongu) – teda opäť sa stráca, najmä v kmeňoch N a Š. Inokedy sa opäť objavuje a môže byť aj zdvojená, najmä v kmeni N. Ako príklad slúži *yarada* = zostúpiť. Treba poznamenať, že časovanie slovesa *halaka* = ísť sa deje podľa tohto príkladu, hoci tu prvé písmeno nie je ani *y* ani *w*, ale *h*.⁴¹ Ide o výnimku a to práve v prípade jedného z najčastejšie používaných slovík! V hebrejčine sa toto sloveso správa takto ako jedné, ale v ugaritčine sa podobne správa aj sloveso *halama* = biť, udrieť. – Viacero dvojnásobne slabých slovík sa nachádza v tejto skupine, kde treba prihliadať aj na zvláštnosti druhej slabej spoluhlásky, tak v prípade *yasa'a* = vyjsť. Písmeno *alef* na konci slova môže spôsobiť stiahnutie samohlások, a tak môže vytvoriť aj dvojhlásku (v už spomenutom kmeni D je imperf. sg. 3. os. m.: *yaši'u*, ale v konjunktíve už *yašī*).

⁴¹ Azda je prekvapivé, že v kmeni Š zostáva hodnota spoluhlásky *h*: *ašahlik* – na rozdiel od hebrejčiny, kde v hiť ílovom kmeni sa stráca *h* a na spôsob slovík primae *w* tvorí tvar *hōlīk*.

sl. kmeň	perf.	imperf.	imper.	part.
G	<i>yarada</i>	<i>yaridu</i> ⁴²	<i>rid</i> ⁴³	<i>yāridu</i>
Gt	<i>itarada</i>	<i>yitaridu</i>	<i>itarid</i>	—
N	<i>nōrada</i>	<i>yiwwaridu</i>	<i>iwwarid</i>	<i>nōradu</i>
D	<i>warrada</i>	<i>yawarridu</i>	<i>warrid</i>	<i>muwarridu</i>
Dt	<i>i(w)tarrada</i>	<i>yi(w)tarridu</i>	<i>i(w)tarrid</i>	—
L	<i>yardada</i>	<i>yiradidu</i>	<i>radid</i>	<i>muradidu</i>
Š	<i>šōrada</i>	<i>yašōridu</i>	<i>šōrid</i>	<i>mušōridu</i>
Št	—	<i>yištōridu</i>	<i>ištōrid</i>	—

Slovesá mediae w/y – druhá radikálová spoluhláska je *w* alebo *y*; preto všednou rečou týmto slovesám hovoríme aj „slovesá s deravým kmeňom“. Slabý prostredný radikál sa počas časovania niekedy stráca, niekedy sa objavuje. Ba môže byť aj zdvojený. Nižšie uvedené časovanie predkladáme tak, že kvôli zmiznutiu slabej hlásky predpokladáme splynutie; možno si však predstaviť aj to, že medzi druhý a tretí radikál bola vsunutá oddeľovacia samohláska (pozri v hebrejčine „oddeľovaciu samohlásku“ v tejto skupine). Toto je však rozdiel len vo výslovnosti, čo neovplyvňuje

⁴² Opakovane torba upozorniť na dvojnásobne slabé slovesá. Znova sa objavuje situácia, že druhý slabý radikál môže pozmeniť polohu samohlások. Príklad: *yada‘a* = vedieť, poznať, imperf.: *yida‘u*, imper.: *da‘*.

⁴³ V imperatíve a v prípade inf. cstr. je problémom pre začiatočníkov, že aj u sloviess primae *n*, aj u sloviess primae *y/w* chýba prvý radikál, takže čitateľ náhle nevie, kde má hľadať v slovníku príslušný koreň. Žiaľ, nemožno nič iné navrhnúť, než sa pozrieť na oboch miestach!

význam. Ako príklad slúžia slovesá *qwm* = vstať, resp. a *šyt* = dať, položiť.⁴⁴

Sl. kmeň	perf.	imperf.	imper.	part.
G	<i>qāma</i> <i>šāta</i>	<i>yaqūmu</i> <i>yašītu</i>	<i>qūm</i> <i>šīt</i>	<i>qāmu</i> <i>šātu</i>
Gp	<i>šūta</i>	<i>yušātu</i>	—	<i>šītu</i>
Gt	<i>iqtāma</i> <i>ištāta</i>	<i>yiqtūmu</i> <i>yīštītu</i>	<i>iqtūm</i> <i>ištīt</i>	—
N	<i>naqāma</i>	<i>yaqqāmu</i>	<i>iqqām</i>	<i>niqqāmu</i>
D	<i>qawwama</i> <i>šayyata</i>	<i>yaqawwimu</i> <i>yašayyitu</i>	<i>qawwim</i> <i>šayyit</i>	<i>muqawwimu</i> <i>mušayyitu</i>
Dt	<i>iqtawwama</i>	<i>yiqtawwimu</i>	<i>iqtawwim</i>	—
L	<i>qāmima</i>	<i>yaqāmimu</i>	<i>qāmim</i>	<i>muqāmimu</i>
Lt	<i>iqtāmima</i>	<i>yiqtāmimu</i>	<i>iqtāmim</i>	—
Š	<i>šaḡīma</i>	<i>yašḡīmu</i>	<i>šaḡīm</i>	<i>mušaḡīmu</i>
Št	—	<i>yīštaḡīmu</i>	<i>ištaḡīm</i>	—

V tejto skupine slovík je nápadné, že v kmeni Š sa objavuje predpona *ha-*, prípadne *-a* namiesto predpony *š-* – ako keby sme mali do činenia s hebrejským hi'ílovým kme-

⁴⁴ V slovníkoch sa zvykne sa udávať perf. sg. 3. os. masc. ako základný tvar, v ktorom sú zjavné všetky tri radikály (na rozdiel od infinitívnych tvarov). V tomto prípade však musíme od tohoto zvyku odhliadnuť, lebo práve tento časovaný tvar sa nachádza v stiahnutej forme. - Slovník G. del Olmo Lete/J. Sanmartín síce si takto nepočína, ale pre začiatočníka je náš spôsob jednoduchší.

ňom! Obsahový rozdiel je však viditeľný. Namiesto *šaqīma* teda *haqīma*, prípadne *aqīma* je tvar v perfekte, imperf.: *yaqīmu*, imperat.: *haqīm* (*aqīm*), part.: *maqīmu*, s týmito tvarmi sa stretáme v tomto prípade. Či je v pozadí zmena v priebehu histórie jazyka, alebo ugaritské texty zachovali rozdiely v dialektoch, dá sa len ťažko posúdiť.

Zvlášť musíme hovoriť aj o tom, že niektoré slovesá, ktoré patria do tejto skupiny, netvoria pravidelne kmene D, ale intenzívne kmene tvoria opakovaním tretieho radikálu. Tradične ich nazývame (podľa arabského vzoru, utvoreného podľa „Längungstamm“) kmeňom L; Tropper právom hovorí, že to neznamená v každom prípade „predĺženie“, takže hovorí skôr o kmeni D-H.⁴⁵ To, že ktoré slovesá patria do tejto kategórie, podľa ich tvaru nemôžeme určiť; je to otázka slovníka, aby sme si tieto slovesá zapamätali. Pre každý prípad niektoré spomenieme:

kwn = tvoriť, najmä s podmetom hlavného božstva Éla, kmeň L, imperf. sg. 3. m.: *yukāninu*

ʿwr = vzrušiť sa (citovo). Kmeň L imperf. sg. 3. f.: *tu ʿāriru*

rym = byť vysokým. Kmeň L sg. m.: *rāmim*

pw/yd = roztrhať (šaty). Lp impf. sg. 3. m.: *yupādadu*

ʿwd = vrátiť sa, Lt: odvetiť. Impf. sg. 3. m.: *yit ʿādidu*

Slovesá tertiae *w/y* – tretí radikál je spoluhláska *w* alebo *y*. Tretia slabá hláska si môže zachovať svoju spoluhláskovú hodnotu, ale ju môže aj stratiť počas časovania,

⁴⁵ Ide o jav, ktorý zodpovedá hebrejskému slovesnému kmeňu *pōlēl*. V klasických hebrejských gramatikách tvoria všetky slovesá s deravým kmeňom takýto tvar namiesto obvyklého pi“élu, ale sú aj výnimky (por. slovo „halleluja“!).

takže sa objavuje v podobe dlhej samohlásky. Často môžeme pozorovať zastúpenie oboch foriem v časovaní. Taktiež je častým javom striedanie hlások y/w, ako sme to už videli v prípade slovíes primae y/w, resp. v skupine slovíes s deravým kmeňom.

Ako príklad tu spomenieme: *banaya* = stavať, resp. *šatiya* = piť.⁴⁶

Sl. kmeň	perf.	imperf.	imperat.	part.
G	<i>banaya</i> v. <i>banā</i> <i>šatiya</i> ⁴⁷	<i>yabniyu</i> v. <i>yabnī</i> <i>yištayu</i>	<i>buni</i> , f. <i>buniyi</i> <i>šati</i>	<i>bāniyu</i> <i>šātiyu</i>
Gp	<i>banuya</i>	<i>yubniyu</i>	—	<i>banūwu</i>
Gt	<i>ibtanaya</i>	<i>yibtaniyu</i>	<i>ibtani</i>	—
N	<i>nabnaya</i>	<i>yibbaniyu</i>	<i>ibbani</i>	<i>nibnayu</i>
D	<i>bannaya</i>	<i>yabanniyu</i>	<i>banni</i>	<i>mubanniyu</i>
Dt	<i>ibtannaya</i>	<i>yibtanniyu</i>	<i>ibtanni</i>	—
L	<i>banwaya</i> v. <i>banyaya</i>	<i>yabanyiyu</i>	<i>banyi</i> , f. <i>banyiyi</i>	<i>mubanyiyu</i>

⁴⁶ Druhé spomenuté sloveso má tú zvláštnosť, ktorú znalci hebrejčiny poznajú: v hiťilovom slovesnom kmeni totiž sloveso *šātā* dostáva tvar *hišqā*, teda máme do činenia so zmenou koreňovej hlásky. Príčina však môže byť aj v tom, že v akkadčine „piť“ a „napojiť“ boli dve slovesá: *šatū*, resp. *šaqū*. Zdá sa, že to bolo tak aj v ugaritskom jazyku, lebo sloveso *šaqiya* má svoj tvar aj v kmeni; prirodzene s tým istým významom: *šlhn ššqy (šašqiyī) ilm* = „daj božstvám jesť a piť!“ (Por. G. del Olmo Lete/J. Sanmartín, s. 840). S touto zvláštnosťou sa vzory (paradigmy) nezaoberajú.

⁴⁷ V 1. os. sg. je vždy stiahnuté *banītu*.

Lt	<i>ibtanwaya</i>	<i>yibtanwiyu</i>	<i>ibtanwi</i> f. <i>ibtanwiyi</i>	—
Š	<i>šabnaya</i>	<i>yašabniyu</i>	<i>šabni</i>	<i>mušabniyu</i>
Št	—	<i>yištabniyu</i>	<i>ištabni</i>	—

Slovesá mediae geminata – „v strede zdvojené slovesá”. Do tejto skupiny patria slovesá, ktorých druhý a tretí radikál je zhodný. Problémy, ktoré máme s týmto javom, sú podobné tým, ktoré sme už videli vyššie: možno si predstaviť, že dve totožné hlásky sa spoja a v tomto prípade nastáva zdvojenie, ale je možné aj to, že obe hlásky sa zachovajú a v tom prípade máme „pravidelné“ slovesné tvary. V prípade stiahnutých tvarov musíme počítať aj s tým, že kvôli zhuku spoluhlások sa vsunie oddeľovacia samohláska. Ako príklad uvádzame: *sababa* = obráti sa, zmení sa, v kmeni N: stane sa ničím.

slovesný kmeň	perf.	imperf.	imper.	part.
G	<i>sababa</i> <i>sabba</i> ⁴⁸	<i>yasubbu</i> <i>yasbubu</i>	<i>sub</i> f. <i>subbi</i>	<i>sābibu</i> <i>sabbu</i>
Gp	<i>subba</i>	<i>yusabbu</i>	—	<i>sabūbu</i>
Gt	<i>istabba</i>	<i>yistabbu</i>	<i>istab</i>	—
N	<i>nasabba</i>	<i>yissabbu</i>	<i>issab</i>	<i>nissabu</i>
D	<i>sabbiba</i>	<i>yasabbibu</i>	<i>sabbib</i>	<i>musabbibu</i>
Dp	<i>subbaba</i>	<i>yasubbabu</i>	<i>subbab</i>	<i>musabbabu</i>
Dt	<i>istabbaba</i>	<i>yistabbibu</i>	<i>istabbib</i>	—

⁴⁸ V 1. os. sg. 1. možno v tomto prípade utvoriť aj dlhý aj krátky tvar, ten druhý má oddeľováciu samohlásku: *sabtu*, resp. *sabbātu*.

Š	<i>šasbaba</i>	<i>yašasbibu</i>	<i>šasbib</i>	<i>mušasbibu</i>
Št	—	<i>yištasbibu</i>	<i>ištasbib</i>	—

Musíme poznamenať, že sú aj také slovesá, ktoré nemajú tri, ale štyri radikály; je síce pravda, že ich počet je malý. Sú medzi nimi aj také, kde je táto forma možno druhotná (sekundárna): *gʿgl* = gúʿatʿ sa (po hebrejsky *gālal*), alebo *grgr* = bývať ako cudzinec (po hebrejsky: *gūr*). Sú však aj také slovesá, kde boli pôvodne štyri hlásky: *pršh* = skloniť sa. Ich časovanie sa dialo pravdepodobne podľa analógie kmeňa Š, hoci presnosť samohlások je len hypotetická: *galgala* kmeň R, perf. sg. 3. m., resp. *yuparsiḥu*, kmeň R, impf. sg. 3. m.⁴⁹

O používaní tzv. slovesných časov je potrebné povedať ešte niekoľko slov.⁵⁰ Dve formy časovaných slovies (verbum finitum) by nám naznačovali, že perfektum znamená minulý čas a imperfektum prítomný alebo budúci čas; bolo by to však takto veľmi jednoduché! Naproti tomu je faktom, že imperfektum môže vyjadrovať minulosť, prítomnosť i budúcnosť podľa kontextu, v ktorom sa nachádza!

⁴⁹ Sivan ako aj Tropper je neistý vo veci „imperfectum vocalis“: je možné, že tvar má byť *yaparšihu* utvorený podľa vzoru kmeňa G.

⁵⁰ Kto sa nezaoberal jazykovedou, by si mohol myslieť, že používanie časov v indoeurópskych jazykoch nie je zložité. Ak sa však niekto učil angličtinu alebo francúzštinu, vie, akú veľkú pozornosť musí venovať pre rozlíšenie simple past tense, resp. present perfect. – Vo francúzštine robí problémy aj rodeným Francúzom používanie passé simple, passé composé, resp. imparfait!

l tdn dn almnt /l tpt tpt qsr npš = „nesúd' záležitosť vdovy / neprisluhuješ právo trpiacemu (tomu, kto má ukrátenú dušu)“ . Význam imperfekta je tu zrejme prítomný.

tld šb' bnm lk = „porodí ti sedem synov“ . Impf. tu označuje jednoznačne budúcnosť.

tbky w tšnn / ttn gh bky =plakal a škrípал zubami / plačúc pozdvihol svoj hlas“ . V tomto prípade ide o rozprávanie udalosti, to znamená, že význam imperfekta je minulý.⁵¹

Ak však imperfekt vyjadruje minulý čas alebo všeobecnú činnosť v prítomnosti, načo potom máme perfektum? Zdá sa, že pri rozprávaní príbehov (najmä v poézii) sa používa často, taktiež v dokumentoch slúži perfektum ako čas na vyjadrenie súčasného diania.

nqmd mlk ugrt ktb spr hnd = „Niqmaddu, kráľ Ugaritu písal tento list (dokument)“ . Výslovne v literárnom druhu úradnej korešpondencie sa zvykne hovoriť o „epistolary perfect“ (listové perfektum). Zároveň však je perfekt častý aj v epických textoch, najmä vo vyprávani o skutkoch božstiev, čím sa textom dáva nádych dejinnosti (alebo nadčasovosti).

⁵¹ Čitateľ, ktorý je zbehlý v hebrejčine, sa zrejme pamätá na funkciu predpony *w* pred imperfektom, na tzv. tvar *waw consecutivum* imperfecti. Kvôli jednoduchosti sme sa to učili tak, že v týchto prípadoch má imperfekt minulý význam. Vo všeobecnosti si môžeme všimnúť, že po perfektom tvare, ktorý má minulý význam, sa zvykne používať imperf. *consecutivum*. Otázka je, pravdaže, oveľa zložitejšia. Pozri o tom novšie: J. Joosten, *The Verbal System of Biblical Hebrew. A New Synthesis Elaborated on the Basis of Classical Prose*, Jerusalem Biblical Studies 10, Jerusalem: Simor Ltd., 2012, k vyššie uvedenej téme zvlášť s. 161 nn.

ap ilm lh̄m yṭb / bn qdš lṭrm / b'l qm 'l il = „(potom) si božstvá sadli jest' / synovia Svätého jest' (mäso) / Baal (však) stál pred Élom.”

Zrejme aj v tomto prípade sa hovorí o minulosti, ale nejde o minulosť takého rázu, čo robil priemerný človek predchádzajúci deň!

Súčasne však perfektum vyjadruje aj súčasnosť. V tejto veci treba dať opäť za pravdu J. C. de Moorovi: tento prítomný čas je blízky statívu v akkadčine.

rbt ilm l ḥkmt = „Ó, Él, si veľký a múdry!” Celkom je tomu podobné:

tḥmk il ḥkm / ḥkmt 'm 'lm = „Tvoje posolstvo, Él, je múdre. Si múdry naveky.”

Aby vec nebola jednoduchá, perfektum môže označovať aj veci, ktoré sa majú stať v budúcnosti. V takýchto prípadoch však nie je dôraz na časovom aspekte, ale na udalosti samotnej, ktorá má nastať – toto použitie slovesného času môžeme prirovnať hebrejskému „perfectum propheticum”:

l yrt bnpš bn ilm mt = „Zostúpiš (=budeš musieť zostúpiť) do hrdla Móta, syna Élovho!” Božstvo Mót sa takto vyhráza Baalovi; je teda zrejmé, že tu nejde o udalosť, ktorá sa má udiať na nasledujúci deň!⁵²

⁵² Voľba slovesných časov môže byť otázkou štýlu v ugaritskej poézii. Vyššie sme sa už zmienili o *consecutio temporum*, o jave, že po perfektnom tvare nasleduje tvar *waw consecutivum imperfectum* – a v tomto prípade obe tvary sa vzťahujú minulosť. Nuž, Sivan zaznamenáva aj opačný prípad: *knp nšrm b'l yṭbr / b'l ṭbr diy hmt* = „Baal zlomí / zlomil krídla supov / Baal odlomí / odlomil ich perie”. – Odborníci diskutujú o tom, či v tomto prípade ide o minulý alebo prítomný dej. Jedno je isté, medzi obomi

Vyjadrenie modality je ťažké uchopiť, lebo v tejto úlohe sa nachádza najčastejšie tvar niektorého prefixového časovania – avšak je ťažké práve preskúmanie krátkych slovesných tvarov v systéme, ktorý obsahuje len spoluhlásky. Na dôvazok sa zdá, že neexistujú prísne pravidlá, ale gramatika dáva priestor štýlu. Prinajmenšom v prípade zvolaní máme doložené dve rôzne formy:

iqran (iqra'anna) ilm n'mm = „Kiež privolám na pomoc božstvá!“ Tvar, ktorý má nun energeticum, jednoznačne ukazuje na želanie, ale ten istý tvar sa nachádza aj v jednoduchom imperfekte: *iqra ilm n'mm*.

Zdá sa, že vo vedľajších vetách sa používa kratšia forma imperfekta:

ptḥ bt wuba (=waūbā) = „Otvor dom a ja doň vojdem!“ Žiaľ, v tomto prípade spôsobuje problém aj prekladanie: namiesto „a ja vôjdem“ môže byť správne aj „nech vôjdem“. Pri prekladaní znamená stály problém, že v týchto prípadoch musíme vyberať medzi modálnymi slovesami moderných jazykov; exaktné rozhodnutie je sotva možné: *ik tmṯš 'm aliyn b'l* = „Ako môžeš bojovať / by si mohol bojovať / smel by si bojovať / vedel by si bojovať so vznešeným Baalom?!“

J. C. de Moor poznamenáva, že aj perfektum sa používa v modálnom význame. Určite je to tak, ale – podľa nášho presvedčenia – len tam, kde v pozadí perfekta sa nachádza „statívus“:

mid rm krt = „Kirtu nech je veľmi vznešený!“

časťami riadka je súčasnosť, hoci raz je použité imperfektum a v druhom prípade zasa perfektum!

NÁUKA O VETNEJ SKLADBE (SYNTAKTIKA)

V tejto časti sa musíme ešte viacej spoliehať na porovnávaciu jazykovedu, resp. na naše znalosti získané z iných semitských jazykov, lebo ohraňenie ugaritských viet je dosť ťažké. Je predsa jasné, že základnou významovou jednotkou jazyka nie je slovo (jedno slovo môže mať viac významov!), ale veta. Popri tom však nie je formálna jednotnosť v ugaritčine (ani v nej) na ohraňovanie viet. Medzi slovami síce niekde existujú oddeľovacie znaky, ale na ich používanie sme zatiaľ nenašli dostatočné vysvetlenie. Keďže formálne nevieme rozlíšiť o jednotlivých riadkoch, či tvoria celú vetu (alebo či sa na konci riadka končí veta), preto je potrebné vychádzať z minimálneho stupňa spájania slov a postupovať k väčším jednotkám.

1) Podstatné meno s atribútom prídavného mena. Ak k podstatnému menu sa pridáva prídavné meno na jeho bližšie určenie, potom je slovosled zvyčajne tento: podstatné meno + prídavné meno. *mlk rb* = „veľký kráľ“; *ilm rbm* = „veľkí bohovia“. O tom, či sú alebo nie sú tieto slová bližšie určené, rozhoduje širší kontext. Poradie slov ostáva nezmenené aj vtedy, ak ide o širší výraz; nižšie uvedený príklad naznačuje privlastňovací vzťah: *rb qrt ahd* = „jeden z veliteľov mesta“ (slovo *rb* je tu podstatné meno, kým v predchádzajúcom príklade bolo prídavným menom; slovo *ahd* má ráz adjektíva). – Zdá sa, že existuje jediná výnimka spod tohoto pravidla: tzv. „stále prívlastky“ v epických textoch, najmä v súvislosti s hlavnými božstvami: *aliyn b'l* = „vznešený Baal“, alebo *ltpn il* = „dobrotivý Él“.

Takéto kvalifikovanie sa môže diať nielen prídavnými, ale aj podstatnými menami: *zbl ym* = „princ Jammu”, *bilt nt* = „panna Anat”, alebo *tr il* = „býk Él”. Možno si predstaviť, že túto výnimku máme chápať tak, že na prídavnom mene je zvláštny dôraz a takto vzniká akýsi superlatív. Takéto použitie slov sa nachádza aj v takých prípadoch, kde sa nedá rozhodnúť, či ide o stály prívlastok, lebo niekedy sa vyskytne aj vo výrazoch, ktoré nie sú časté: *n mn glm il* = „milý (obľúbený?) syn Él”. – V takom prípade, ak hodnotné označenie znamená profesiu, druhé podstatné meno nasleduje za prvým (obyčajne menom): *mtmr mlk* = „‘Ammittamru, kráľ”, alebo *bšmn spr* = „*bšmn*, (ten) pisár”.

2) Vyjadrenie prívlastňovacieho vzťahu. Zdanlivo máme jednoduchú úlohu na pozadí ugaritskej gramatiky: vlastníctvo (nomen regens) je v st. cstr., po ňom nasleduje vlastník (nomen rectum) v genitíve. Pravda, nie je to také jednoduché, ak máme do činenia s písmom, ktoré neoznačuje samohlásky! Jednoduché prípady môžeme, pravdaže, ľahko identifikovať: *bn ilm* = „synovia božstiev”⁵³; *bt il* = „Boží dom = chrám”. Nie je to však nevyhnutné, aby výraz pozostával z dvoch členov; v ugaritčine máme aj dvojnásobný prívlastňovací vzťah, dokonca nie zriedkavo! *adm šat špš* = „ľudia vychádzania (východu) Slnka”; *urk ym b'ly* = „dĺžka (počet) dní môjho pána”. – Európsky jazykový cit je v súzvuku s ugaritským v tom, že prívlastňovací vzťah

⁵³ Preklad je napriek tomu neistý, treba sa spoľahnúť na súvislosti, lebo a) nič nenaznačuje že by nomen regens bol v množnom čísle; b) na konci nomen rectum môže byť aj enklitické m, teda nie je to nevyhnutne znak množného čísla.

pociťujeme ako veľmi úzke sémantické spojenie. V ugaritčine sa to dá vyjadriť aj tak, že keď vlastníctvo dostalo sufix, potom pádová koncovka sufixu bola pripojená k vlastníkovi (nomen rectum), hoci sa nevzťahovala naň, ale na predchádzajúce podstatné meno. *arš nhlth* = doslova zem jeho dedičstva, „jeho zdedená zem“; *mlk 'lmh* = doslova kráľovstvo jeho večnosti, „jeho večná vláda“. – Treba poznamenať, že existuje aj indirektná alebo opisná genitívna väzba, ktorá je možno častá v aramejčine: v našom prípade sa vyjadruje privlastňovací vzťah pomocou vzťažného zámena *d*. (Por. Dán 2,32: *rēšāh dī-d^ehab... ūd^erā 'ōhī dī k^ešap* = „(majúci) zlatú hlavu a strieborné ramená“). V ugaritčine však toto nie je časté a zrejme to malo stylistický dôvod, ak po ňom niektorý autor siahol: azda vlastník vo vetnej štruktúre nenasledoval hneď za vlastníctvom, alebo sa chcel autor vyhnúť inej komplikovanej vetnej konštrukcii. Pozri napr. formulu prepustenia na slobodu: *spr hnd d tbrrt XY* = „Toto je listina prepustenia na slobodu XY-a“. Genitívna väzba môže mať rôzne významy, z ktorých spomenieme len niekoľko: *bn ugrt* = „synovia Ugarita“ (obyvatelia Ugarita); *bt arzm* = „cédrový dom“ (postavený z cédrového dreva); *mlak ym* = „poslovie Jammuho“ (t. j. ktorých poslal Jammu, gen. subiectivus); *yd il mlk* = „láska kráľa Éla“ (t. j. to, že Éla milujú, gen. obiectivus). V súvislosti s večným kráľovstvom sme už spomenuli používanie gen. temporalis, ale privlastňovacia väzba sa môže používať aj na vyjadrenie akosti.

3) Nominálna veta. Pod týmto výrazom rozumieme to, že veta nemá slovesný prísudok. Najjednoduchšou formou

takejto vety je priradenie jedného podstatného a jedného prídavného mena, avšak takým spôsobom, že nevznikne prívlastková konštrukcia, ale krátka holá veta. Poradie je tu veľmi dôležité: na začiatku je podmet, potom prídavné meno v úlohe prísudku; v indoeurópskych jazykoch by bola vsunutá niektorá forma slovesa vyjadrujúceho bytie.⁵⁴ (Poradie je preto nápadné, lebo vo vetách, ktoré majú slovesný prísudok, je poradie opačné: na začiatku je prísudok a až potom nasleduje podmet) Klasickým príkladom môže byť: *špthm mtqtm* = „ich pery (boli) sladké“; je zrejmé, že v tomto prípade sa prídavné meno, ktoré dopĺňa prísudok, zhoduje v čísle s podstatným menom. – Samozrejme, nielen prídavné meno môže dopĺňať prísudok, ale aj podstatné meno; je síce pravda, že aj v tomto prípade označuje druhé podstatné meno vlastnosť: *mlkn aliyn b'l* = „náš kráľ je vznešený Baal!“, t. j. nikto iný, jedine on. Pomocou nominálnej vety možno vyjadriť aj modalitu, rovnako ako pomocou časovaného slovesa: *at aḥ wan aḥtk* = „Ty (buď) mojím bratom a ja (budem) tvojou sestrou!“ – Aj pomocou častice *it* a *in* môžeme utvoriť nominálnu vetu: *rgm it ly* = „mám čo povedať“, resp. *in bt lb'l* = „Baal nemá dom (chrám)“. Podobný prípad si možno predstaviť aj pomocou iných častíc, tak aj pomocou opytovacích častíc môžeme utvoriť nominálnu vetu: *iy aliyn b'l / iy zbl b'l arš* = „Kde je vznešený Baal, kde je princ, pán Zeme?“

⁵⁴ Klasická arabčina pekne rozlišuje prívlastkovú konštrukciu od nominálnej vety: *al-malik kabír^m* = „kráľ je veľký“ – to je veta. Naproti tomu prívlastková konštrukcia znie: *al-malik-l-kabír^m* = „veľký kráľ“. Či tento jav bol aj v hovorovej ugaritčine, možno len predpokladať, ale na základe písma sa to nedá určiť.

Nominálne vety môžu byť aj pomerne zložité, hoci vo svete čísiel to môžeme pokladať za prirodzené: *tgmr ksp ʔltm ʔqlm kbd* = „Množstvo striebra je 32 šekelov“. Treba poznamenať, že v mnohých prípadoch sa objaví nominálna veta aj v takom prípade, keď v predchádzajúcej vete už mala úlohu prísudku: *krt yḥt wḥlm* = „Kirtu sa zobudil – a (hl'a bol to iba) sen“. Zrejme ide o svojský štylistický prvok (niečo podobné môžeme vidieť aj v hebrejčine, keď Jákob ráno s prekvapením zisťuje, že dostal za ženu Leu: *waj^ehī babbōqer w^ehinnē hī lē'ā* = „A bolo ráno, a hl'a: je to Lea“, 1M 29,25).

4) Slovesné (verbálne) vety. Vetu môžeme v súvislom texte určiť tak, že si všimame sloveso, ktoré sa v ňom nachádza, a vychádzajúc z významu slovesa dokážeme k nemu priradiť ostatné vetné členy. Keďže sa prísudok musí v rode, čísle a osobe zhodovať s podmetom, tento postup nie je príliš zložitý. K podmetu sa druží týmto istým spôsobom prívlastok a až potom vieme identifikovať ostatné vetné členy, predovšetkým predmet a príslovkové určenia, atď. Poradie slov vo vete je však v ugaritčine dosť zložitá otázka.

a) Najjednoduchší je prirodzene prípad, ak jednoduchá veta pozostáva len z podmetu a prísudku. *wy'n aliyn ba'l* = „a povedal (odpovedal) vznešený Baal“. V prípade záporu je poradie slov také isté: *wl yšn pbl mlk* = „a kráľ *pbl* nespí“. Takéto poradie slov sa zdá byť obvyklým aj v prípade dlhších viet: *bḥlmh il yrd... wyqrb bsal krt* = „vo svojom sne (= vo sne Kirtuho) Él zostúpil..., prišiel k nemu a

spýtal sa⁵⁵ Kirtua”. Situácia je zložitejšia vtedy, ak je viac vetných členov v rámci toho istého výroku. Obvyklé poradie slov síce zostáva, ale pridávajú sa ďalšie vetné členy. *yrd krt lggt / ‘db akl lqryt / ḥtt lbt ḥbr* = „Kirtu zostúpil zo strechy, / pripravil jedlo pre mesto, / obilie pre dom *ḥubur*-a.” Podmetom je stále Kirtu, ktorý sa nachádza na druhom mieste v tejto trojdielnej vete. V druhom riadku bezprostredne po prísudku (*‘db* = pripraviť, sloveso s predmetom) nasleduje bezprostredne predmet, napokon treťou časťou vety je podstatné meno s predponou (t. j. komu). Tretia časť vety, ktorá sa v odbornej literatúre nazýva „objekt s prepozíciou”, obyčajne nasleduje za predmetom, hoci toto pravidlo sa neberie prísne.⁵⁶

b) To však neznamená, že sa stále stretávame s týmto poradím. Zrejme sa môže kvôli prízvukovaniu meniť poradie slov. V jednoduchom prípade zostáva poradie slov nezmenené, len vytýčený vetný člen (jeden prívlastok, prípadne dva) sa dostáva na začiatok: *šb ‘ šnt ysrk b’l* = „Baal zostal sedem rokov slabým”. Na vytýčenom mieste môže byť aj predmet, v nasledujúcom príklade nie je pred

⁵⁵ Inf. cstr. + predpona *b*; na skracovanie vedľajších viet sa používa často nielen v ugaritčine, ale aj v hebrejčine.

⁵⁶ Posledné dva riadky nášho citátu poukazujú aj na to, že v hebrejskej poézii vďaka R. Lowtha (1710–1787) objavený „parallelismus membrorum” možno nájsť aj v ugaritskej poézii, kde bolo taktiež prostriedkom umeleckého výrazu. Prvky poézie tu nepreberáme, iba odkazujeme na dielo redigované W. van der Meerom a J. C. de Moorom: *The Structural Analysis of Biblical and Canaanite Poetry*, JSOTS 74, Sheffield: JSOT Press, 1988, v rámci neho zvlášť na spoločnú štúdiu Marjo C. A. Korpela a J. C. de Moora: *Fundamentals of Ugaritic and Hebrew Poetry*, 1–61. Novšie pozri aj Watson/Wyatt, s. 165nn.

prísudkom, iba pred podmetom: *trḥṣ ydh btlṭ 'nt* = „Panna Anat si umyla ruky”. Vytýčenie môže dokonca spôsobiť aj inverziu: zmenu poradia podmetu a prísudku: *wbn mlk wbnṭ mlk t'ln pamṭ šb'* = „kráľovskí synovia a kráľovské dcéry vystúpili sedemkrát”. – Skutočnosť vytýčenia môžeme pokladať vždy za zdôraznenie, ktoré môže byť až také výrazné, že prísudok sa môže dostať na tretie, ba až štvrté miesto, hoci v obyčajnom prípade by bol na začiatku vety: *qlh qdš b'l ytn* = „presvätý Baal dal počuť svoj hlas”. To je však veľmi zriedkavé, že sa prísudok dostáva na posledné miesto; zrejme čítame veľmi špeciálnu formulu v nasledujúcej vete: *lp 'n adty šb' wšb 'id mrḥqtm qlt* = „Skloním sa k nohám svojej panej z ďaleka sedemkrát, ba až sedemkrát”.

c) Vedľajšia (závislá) veta. Túto konštrukciu je dosť ťažké objaviť; veľmi tu chýba interpunkcia. Sotva to môže znamenať útechu, že aj interpunkciu moderných európskych jazykov (napr. angličtiny) sa možno len ťažko naučiť! Hoci korpus ugaritských textov zahŕňa len malú časť hovoreného jazyka, na základe nám dostupných textov môžeme závislú vetu určiť podľa dvoch kritérií: jednak sa zhoduje podmet závislej vety s podmetom hlavnej vety (hoci nie je isté, že tomu bolo tak v každom prípade, ale v našich textoch sa to nachádza tak). Na druhej strane sa pred hlavnú vetu dostáva nominálna veta, ktorá sa dostáva do závislého postavenia s hlavnou vetou. Pekný príklad: *wmlk b 'ly lm škn hnk l'bdh* = „a môj pán, kráľ: prečo týmto poveril svojho služobníka?” Je zřejmé, že podmetom je stále kráľ, s ním sa zhoduje v rode, čísle a osobe prísudok; po prísudku nasleduje podľa pravidla predmet, napokon objekt s prepozíciou. To, čo je v texte nápadné, je redundancia podmetu, z čoho môžeme

predpokladať, že ide o vedľajšiu vetu. Bezpochyby je situácia ťažšia, ak máme ešte kratšiu vetu, ako bol náš príklad: *bt arzm yklnh* = „dom z cédrového dreva: nech sa dá vybudovať“ – redundanciu tu označuje iba sufix.

d) Ostatné vedľajšie vety. Pri priradovacích súvetiach je rozhodnutie formálnou vecou, či ide o novú vetu, alebo o dve časti tej istej vety; v tomto prípade rozhoduje štýl, ktorý má mať prekladateľ na zreteli. Oveľa zložitejšou je však podradená vedľajšia veta: v tomto prípade budeme postupovať podľa toho, akú funkciu má podradovanie vzhľadom na význam. Nižšie budeme rozlišovať také vedľajšie vety, ktoré rozvíjajú prívlastok, resp. upresňujú predmet alebo osobu. Môžeme hovoriť aj o modálnych vedľajších vetách, o vedľajších vetách príčiny, času, miesta alebo s iným doplnkom. Poznáme aj účelové vedľajšie vety, resp. také, ktoré obsahujú časové (konzekutívne) upresnenie.

i) Ak vedľajšia veta má ráz označenia kvality, potom ugaritský jazyk s obľubou používa vzťahné zámeno *d. il mlk d yknnhu* = „Él, kráľ, ktorý ho stvoril“. Podobne pomocou nominálnej vety: *dnil... d in bn lh* = „Dan’il..., ktorý nemá syna“. Nie je bezpodmienečne potrebné zaradenie častice (partikuly); vedľajšia veta sa môže pripojiť k hlavnej vete aj bez spojky: *rgm l td’ nšm* = „jedno slovo, ktoré človek (ľudia) nepozná (nepoznajú)“.

ii) Význam doplnujúcej vedľajšej vety môže mať predmetný ráz; tu je charakteristické, že prísudok hlavnej vety je sloveso s predmetom a je spojený pomocou častice *k(y)* s hlavnou vetou: *umy td’ ky ‘rbt lpn špš* = „nech sa moja matka dozvie, že som predstúpil pred Slnko (=chetitský kráľ)“. Zároveň možno používať aj časticu *d*: *tn ilm d tqh* =

„vydaj, ó Él, čo si vzal (do svojej ochrany)!“ Možno si predstaviť dokonca aj to, že častica sa nepoužije: *l rgmt lk l aliyn b'l t̄bn b'l hwty* = „či som ti nepovedal, vznešený Baal, že sa vrátiš na moje slovo?“

iii) Vo vedľajšej vete sa môže nachádzať aj osoba; je to naznačené (ak ide o určitú osobu) vzťažným zámenom *d(y)*, ak ide o neurčitú osobu, potom časticou *mn(m)*: *win d ylm dnn* = „niet nikoho, kto by ho mohol vyučovať“. (Nachádza sa v zápore, ale ide o určitú osobu!) Alebo: *lb'ly mnm īt l'bdk* = „všetko patrí môjmu pánovi, čo len má tvoj sluha!“. (Neurčitý podmet)

iv) Na vyjadrenie modality často slúžia vedľajšie vety, ktoré vyjadrujú želanie: *tmny 'm umy mnm šlm wrgm t̄tb⁵⁷ ly* = „nech je tam čokoľvek s pokojom mojej matky (= nech sa má akokoľvek), daj mi to vedieť (=vráť mi slovo)!“

v) Hlavná a vedľajšia veta môže byť aj vo vzťahu príčinnonásledných súvislostí. V týchto prípadoch je veľmi časté, že vetu uvádza častica *k(y)* vo význame „lebo“. *b̄t l rkb urpt k šbyn zbl ym k šbyn t̄pt nhr* = „hanba, ó Jazdaci na Oblakoch (=Baal), lebo ťa vezme do zajatia princ Jammu, lebo ťa vezme do zajatia sudca Rieky.“

vi) Vedľajšia veta môže obsahovať aj časové upresnenie. Môže vyjadrovať súčasnosť; v tomto prípade sa ugaritská syntaktika riadi podľa schémy arabských *ḥāl*-viet (alebo držiac sa správneho časového sledu, arabčina to má po ugaritčine): *wa-huwa yaf'alu*... Súčasnosť sa však môže chápať aj ako istá modalita: rozprávač upresňuje, ako sa tá ktorá

⁵⁷ Je to nezvyklý slovesný tvar (hoci podoby hlások možno označiť za pravidelné): *t̄wb*, kmeň Š, del Olmo Lete/Sanmartín, s. 896

udalost' stala. *'l abh y'rb ybky wysn* = „predstúpil pred svojho otca plačúc a škrípajúc zubami”. – V skutočnosti môžeme hovoriť o vedľajšej vete časovej vtedy, keď vedľajšia veda vyjadruje predčasnosť alebo následnosť. K tomu sú potrebné uvádzajúce častice: *ahr* = po; *id* = ak, keď; *hlm* = len čo; *'d* = kým. Predponovú konštrukciu možno spoznať pomerne ľahko: *ahr tmğyn mlak ym t'dt tpt nhr lp'n il tpl* = „Potom, čo prišli poslovia Jammuho, svedkovia sudcu Rieky, klaňali sa pred nohami Éla”. Vedľajšiu vetu časovú môže taktiež uvádzať aj jednoduché *k(y)*, ktoré má význam „ak, keď”: *m'msk k šb't yn* = „je tvojou oporou, ak sa opiješ (ak sa naplníš vínom)”. Tu treba poznamenať aj to, že pomerne časté je aj inf. cstr. (prípadne v časovanom tvare) s predponou *b* alebo *k*, čo v európskom jazyku radi prekladáme príslovkovým určením času alebo vedľajšou vetou. V pôvodnom jazyku to však nepokladáme za vedľajšiu vetu.

vii) V ugaritských textoch nachádzame aj podmienkové vedľajšie vety, ktoré možno rozoznať pomerne ľahko: obyčajne sú uvedené časticou *hm*, *im*, alebo *k(y)*: *hm t'pn 'l qbr bny...* = „ak zaletia na hrob môjho syna (t. j. orly, vtedy Baal nech zlomí ich krídla). *hm ymt wilhmn ank* = „ak on zomrie, vtedy ja sám ešte budem bojovať.”

viii) Vedľajšie vety účelové už nie je také ľahké rozpoznať: najčastejšie nasledujú za hlavnou vetou bez akéhokoľvek znaku: *qm yt'r wyslhmnh* = „vstal, aby im pripravil jedlo a dal im jesť” = vstal, pripravil jedlo a dal im jesť. *tn ahd bbnk amlkn* = „daj mi jedného zo svojich synov a urobím ho kráľom!” Niekedy uvádza podmienkovú vedľajšiu vetu jednoducho w copulativum: *pth bt wuba* = otvor dvere, aby

som vošiel!“ (= a vojdem). Ako z príkladu vidno, pri prekladaní sa spoliehame skôr na štýl prijímacieho jazyka.

ix) Vo vedľajších vetách sa môže objaviť podľa obsahu aj dôsledok. Obyčajne je to naznačené pomocou $k(y)$ = s významom „že“, hoci určenie konzekutívnych vedľajších viet vôbec nie je jednoduché. Príklad: *mat krt k ybky* = „Čo je s Kirtu, že plače?“

5) Poézia a próza. Rozlišovať medzi nimi nie je ľahké ani v európskych jazykoch., najmä ako uvážime, že existuje aj umelecká próza! V Ugarite je naša situácia o to ľahšia, že posledná menovaná kategória neexistuje, ale poéziu od prózy jasne oddeľuje veršovaná forma a myšlienkový rytmus. Stačí toto všetko ilustrovať príkladom!

wida' khy aliyn b'l / kit zbl b'l arš = „A ja budem vedieť, že žije vznešený Baal / že existuje princ, pán Zeme“ – Paralelizmus je dokonalý, ale aj téma poukazuje na to, že ide o poéziu. Naproti tomu uvádzame jednu prozaickú pasáž ako príklad opaku: *ankn rgmt lb'l špn / lšpš 'lm l'nt lkl il alty / nmry mlk 'lm* = „Ja (teda) sa budem modliť k Baal Cáfónovi, k večnému Slnku, k Anate a k všetkým božstvám *alty*, aby tvoje večné kráľovstvo sa skvelo...“ Hoci je text členený podľa riadkov a ide o náboženský text, okamžite vidíme, že máme do činenia s prozaickou požeňňavajúcou formulou!

OBSAH

Predslov	5
Skratky	8
Ugaritský jazyk a jeho zaradenie	9
Hláskoslovie (fonológia)	
1) Ugaritské písmo	11
2) Hláskoslovné poznámky	14
Tvaroslovie (morfológia)	
1) Osobné zámeno	21
2) Určitý/neurčitý člen	23
3) Ukazovacie zámená	24
4) Vzťahné zámená	24
5) Opytovacie zámená	25
6) Mená	25
7) Predložky a spojky	34
8) Slovesá	37
Náuka o vetnej skladbe (syntaktika)	
1) Podstatné meno s atribútom prídavného mena	55
2) Vyjadrenie privlastňovacieho vzťahu	56
3) Nominálna veta	58
4) Slovesné (verbálne) vety	59
5) Poézia a próza	65